

Predavanje 08 – Odgovori na vprašanja - Marec 22

Statistični testi

Večina klasičnih statističnih testov in modelov je vgrajenih že v osnovni R. Poglejmo si uporabo treh izmed najbolj popularnih, t-testa, ANOVE in linearne regresije.

```
# Modelirajmo porabo goriva, pri čemer kot neodvisne spremenljivke uporabimo:  
# število cilindrov, konjsko moč in težo.  
lr <- lm(mpg ~ cyl + hp + wt, data = mtcars)  
summary(lr)
```

```
##  
## Call:  
## lm(formula = mpg ~ cyl + hp + wt, data = mtcars)  
##  
## Residuals:  
##      Min       1Q   Median       3Q      Max   
## -3.9290 -1.5598 -0.5311  1.1850  5.8986   
##  
## Coefficients:  
##              Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)      
## (Intercept)  38.75179    1.78686   21.687 < 2e-16 ***  
## cyl         -0.94162    0.55092   -1.709 0.098480 .    
## hp          -0.01804    0.01188   -1.519 0.140015      
## wt          -3.16697    0.74058   -4.276 0.000199 ***  
## ---  
## Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1  
##  
## Residual standard error: 2.512 on 28 degrees of freedom  
## Multiple R-squared:  0.8431, Adjusted R-squared:  0.8263   
## F-statistic: 50.17 on 3 and 28 DF,  p-value: 2.184e-11
```

```
# t-test uporabimo za statistično primerjavo pričakovane širine listov  
# dveh vrst perunike.  
x_vir <- iris$Sepal.Width[iris$Species == "virginica"]  
x_ver <- iris$Sepal.Width[iris$Species == "versicolor"]  
  
t.test(x_vir, x_ver)
```

```
##  
## Welch Two Sample t-test  
##  
## data:  x_vir and x_ver  
## t = 3.2058, df = 97.927, p-value = 0.001819  
## alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0  
## 95 percent confidence interval:  
##  0.07771636 0.33028364  
## sample estimates:  
## mean of x mean of y
```

```
##      2.974      2.770
```

```
# ANOVA uporabimo za statistično primerjavo dolžine listov treh vrst perunike.
```

```
# Primerjamo, ali vrsta perunike vpliva na dolžino listov.
```

```
my_anova <- aov(Sepal.Length ~ Species, data = iris)
```

```
summary(my_anova)
```

```
##              Df Sum Sq Mean Sq F value Pr(>F)
```

```
## Species      2  63.21  31.606   119.3 <2e-16 ***
```

```
## Residuals  147  38.96   0.265
```

```
## ---
```

```
## Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1
```

ggplot2 – statistična signifikantnost

Včasih želimo rezultate statističnega testa prikazati kar na grafu. Poglejmo si sedaj primer t-testa v ggplot2. Za to bomo potrebovali še en paket **ggpubr** in funkcijo iz tega paketa `stat_compare_means`. Poleg statističnega testa bomo izrisali tudi boxplot (Diagram s škatlami in brčicami).

```
library(ggplot2)
```

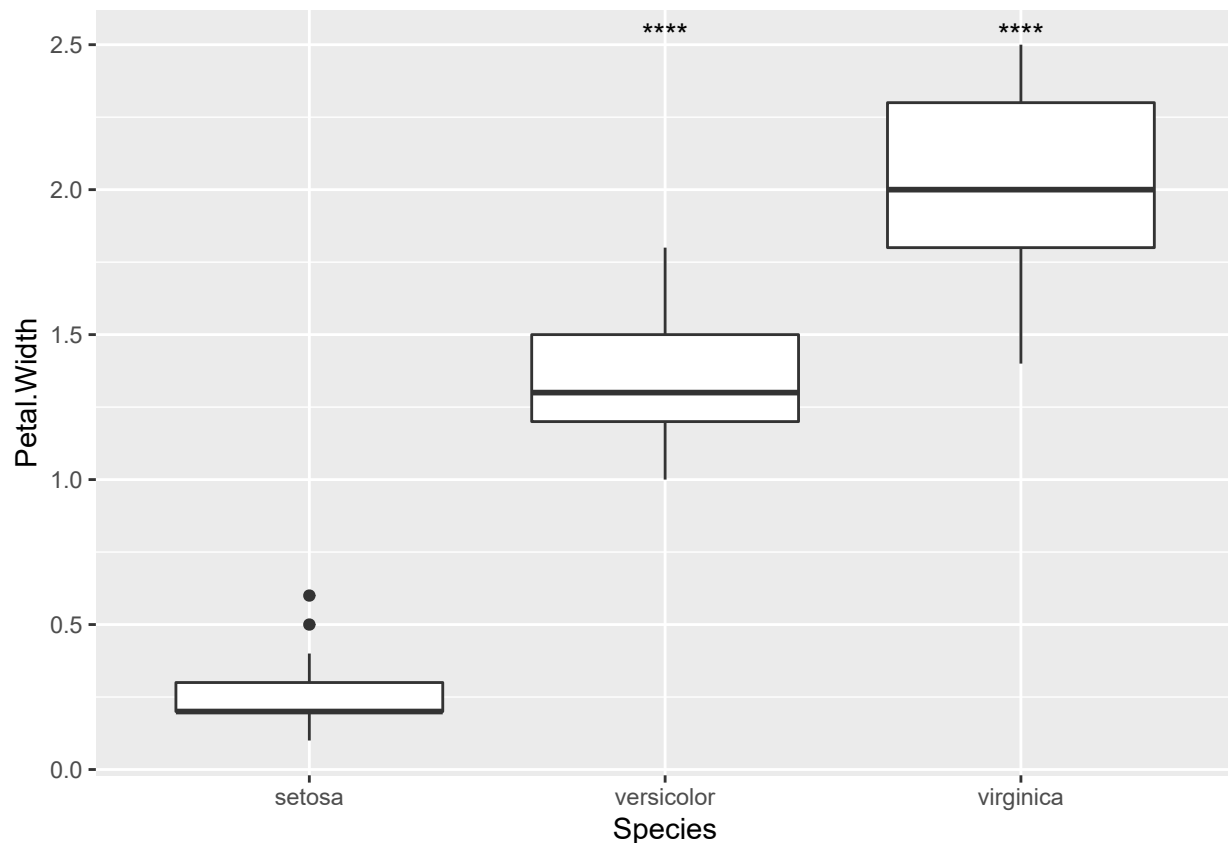
```
library(ggpubr)
```

```
ggplot(iris, aes(x = Species, y = Petal.Width)) +
```

```
  geom_boxplot() +
```

```
  stat_compare_means(label = "p.signif", method = "t.test",
```

```
                    ref.group = "setosa")
```


Prikaz točk in povprečja na grafu

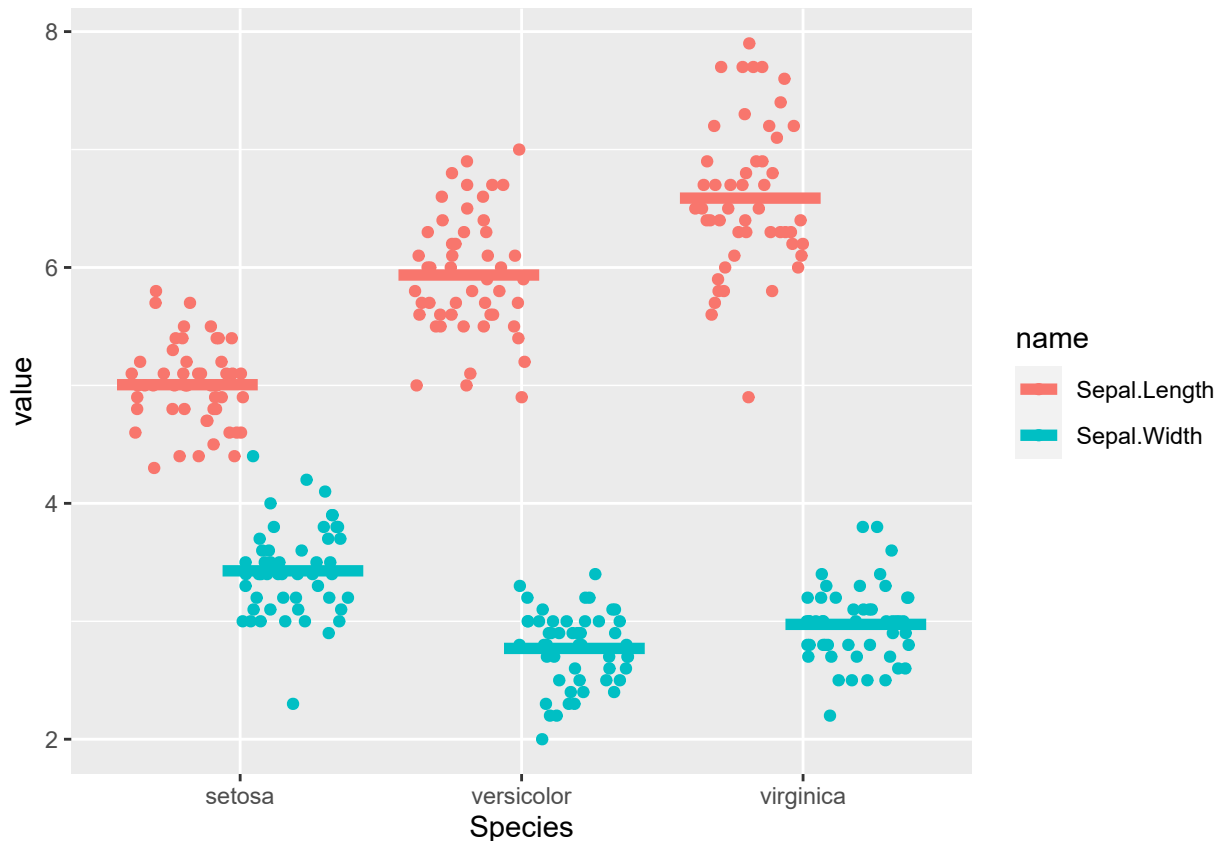
Poglejmo si še en zanimiv graf, kjer bomo prikazali točke in povprečja na istem grafu. Pogledali si bomo porazdelitve dolžin in širin čašnih listov različnih perunik. Najprej si pripravimo `data.frame`.

```
library(tidyr)
iris_longer <- iris[ , c("Sepal.Length", "Sepal.Width", "Species")]
iris_longer <- pivot_longer(iris_longer, Sepal.Length:Sepal.Width)
head(iris_longer)
```

```
## # A tibble: 6 x 3
##   Species name      value
##   <fct>   <chr>      <dbl>
## 1 setosa Sepal.Length  5.1
## 2 setosa Sepal.Width   3.5
## 3 setosa Sepal.Length  4.9
## 4 setosa Sepal.Width    3
## 5 setosa Sepal.Length  4.7
## 6 setosa Sepal.Width   3.2
```

Za izris povprečij s črto bomo potrebovali `geom_hline` iz paketa **ungeviz** (<https://wilkelab.org/ungeviz/index.html>). Za izris točk uporabimo pri `geom_point` argument `position = position_jitterdodge()`. To najprej loči dolžine in širine listov (`dodge`) in potem še nekoliko raztrosi točke (`jitter`), da je bolj pregledno, kjer imamo več točk. Če ne bi uporabili tega, bi enostavno dobili prikazane vse točke v isti liniji.

```
library(ungeviz)
pl_means <-
  ggplot(iris_longer, aes(x = Species, y = value, color = name)) +
  geom_point(position = position_jitterdodge()) +
  stat_summary(
    fun = "mean",
    position = position_dodge(width = 0.75),
    geom = "hline"
  )
pl_means
```



```
# ggplot2 – errorbar
```

Na statističnih grafih, ki vsebujejo opisne statistike, kot je npr. povprečje, pogosto prikažemo še negotovost v obliki standardnih odklonov ali standardnih napak. S knjižnico ggplot2 to storimo z uporabo geom-a `errorbar`. Pred tem moramo ustrezno pripraviti podatke tako, da dodamo še stolpec s spodnjo in zgornjo mejo napake. Če je napaka simetrična, potrebujemo le en stolpec. Poglejmo si odvisnost milj na galono (mpg) od števila cilindrov.

```
data("mtcars")
head(mtcars)
```

```
##           mpg cyl  disp  hp  drat   wt  qsec vs am gear carb
## Mazda RX4      21.0   6  160  110 3.90 2.620 16.46  0  1    4    4
## Mazda RX4 Wag  21.0   6  160  110 3.90 2.875 17.02  0  1    4    4
## Datsun 710     22.8   4  108   93 3.85 2.320 18.61  1  1    4    1
## Hornet 4 Drive  21.4   6  258  110 3.08 3.215 19.44  1  0    3    1
## Hornet Sportabout 18.7   8  360  175 3.15 3.440 17.02  0  0    3    2
## Valiant        18.1   6  225  105 2.76 3.460 20.22  1  0    3    1
```

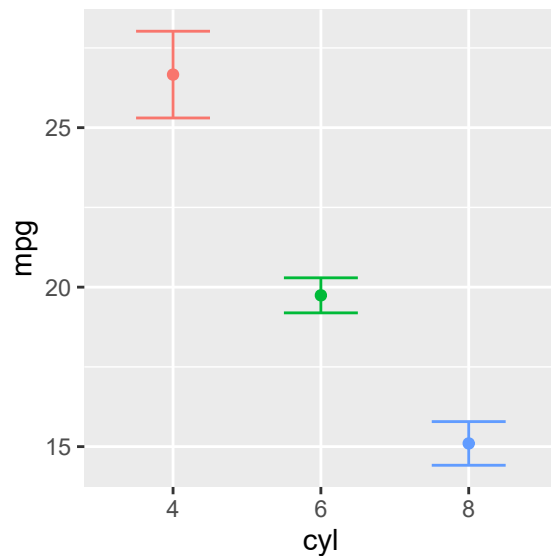
```
mus <- aggregate(mpg ~ cyl, mtcars, FUN = mean)
sds <- aggregate(mpg ~ cyl, mtcars, FUN = function(x) {sd(x) / sqrt(length(x))})
df <- cbind(mus, SE = sds$mpg)
df$cyl <- as.character(df$cyl)

head(df)
```

```
##   cyl    mpg      SE
## 1   4 26.66364 1.3597642
## 2   6 19.74286 0.5493967
```

```
## 3      8 15.10000 0.6842016
```

```
library(ggplot2)
ggplot(df, aes(x = cyl, y = mpg, colour = cyl)) +
  geom_point() +
  geom_errorbar(aes(ymin = mpg - SE, ymax = mpg + SE), width = 0.5) +
  theme(legend.position = "none")
```


Ponovitev grafov skozi četrto nalogo petega predavanja

Besedilo naloge:

Naloga 4 je težka, saj zahteva uporabo možnosti knjižnice ggplot2, ki jih nismo obravnavali na predavanju. Uporabite prej omenjeni zgoščen povzetek in iskalnik Google in se poskusite čim bolj približati narisnemu grafu. Tudi če vam ne uspe povsem in boste na koncu pogledali rešitev, se boste pri tem zagotovo naučili veliko novih uporabnih možnosti, ki jih ponuja knjižnica ggplot. Še en namig, da se ne bomo ukvarjali še z R: uporabite funkcijo `weekdays()` in podatek, da je vikend dan, ki je sobota ali nedelja.

Za to nalogo bomo naložili podatke o meritvah onesnaženosti iz datoteke *PM10mesta.csv* in izbrali podmnožico meritev za Koper, Celje in Ljubljano. Pred risanjem tudi pretvorimo datum iz niza znakov v podatkovni tip `Date`.

Narišimo ta graf:

Vrednosti meritev PM10 za tri slovenska mesta. Rdeca crta predstavlja kriticno mejo dnevne onesnazenosti.

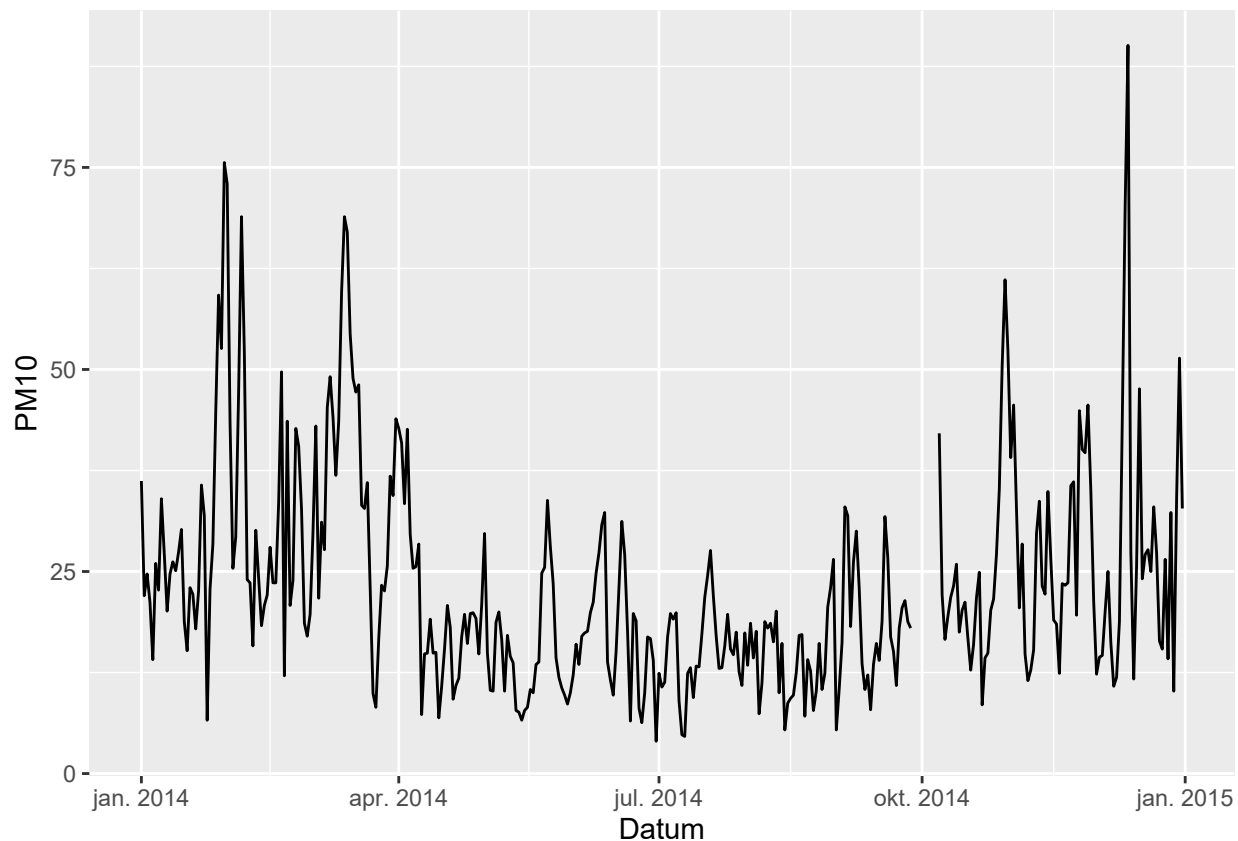
Sedaj pogledjmo, kako lahko pridemo do te rešitve korak po koraku.

Najprej preberemo podatke in spremenimo datume v pravilno obliko.

```
df <- read.table("./data_raw/PM10mesta.csv", header = TRUE, sep=";", quote = "\"", dec = '.')
#spremenimo datum
df$Datum <- as.Date(df$Datum)
```

Namesto izrisa treh grafov se bomo za začetek osredotočili za izris vsebnosti delcev PM10 samo za Ljubljano. Izrišimo samo to črto.

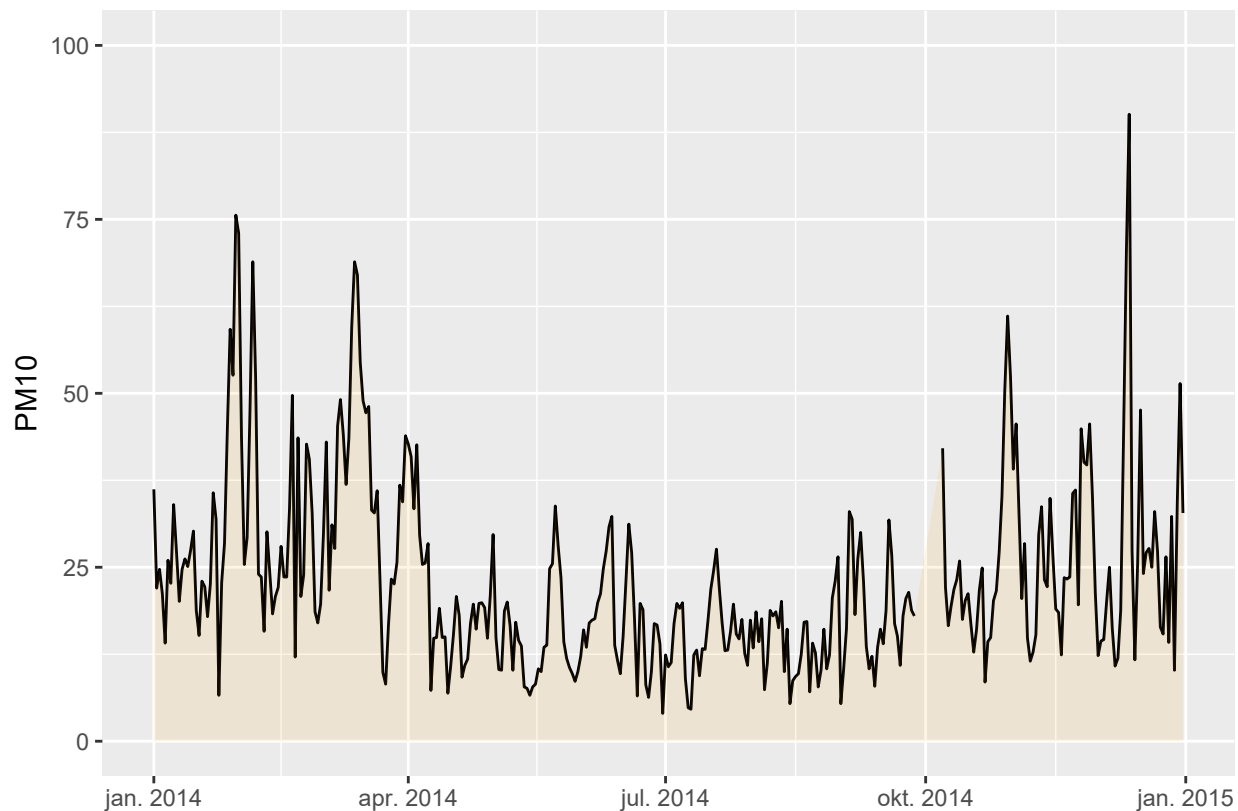
```
ggplot(df[df$kraj == "Ljubljana",], aes(x = Datum, y = PM10)) +
  geom_line(colour = "black")
```


Z ukazom `geom_area` lahko na grafu podamo ploščino. S spodnjim geomom jo pobarvamo oranžno in naredimo skoraj transparentno. Dodali smo še skalo y osi od 0 do 100 in izbrisali labelo na x osi.

```
ggplot(df[df$kraj == "Ljubljana",], aes(x = Datum, y = PM10)) +
  geom_line(colour = "black") +
  geom_area(alpha = 0.1, fill = "orange") + ylim(0, 100) +
  xlab("")
```

```
## Warning: Removed 9 rows containing missing values (position_stack).
```

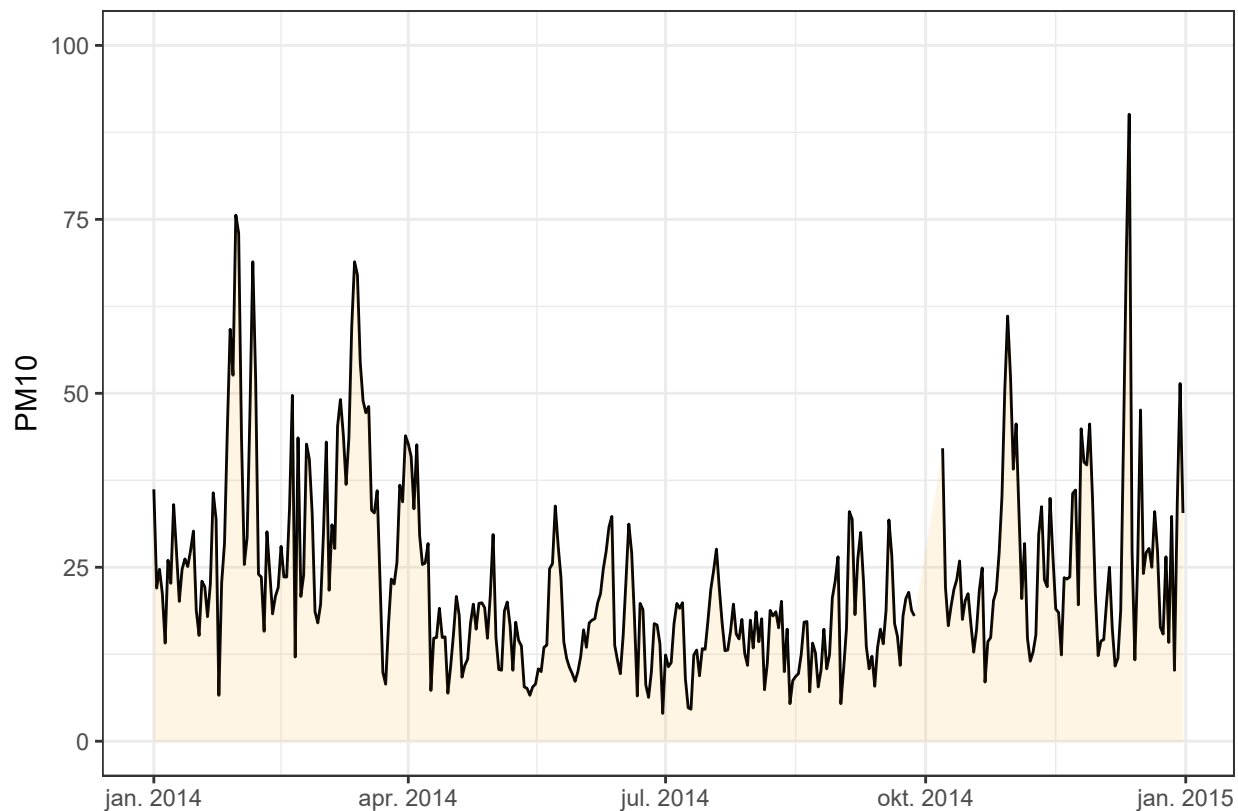

Paket **ggplot2** ima že prednastavljene teme za izris grafov. Ena izmed teh je `theme_bw()`, ki jo bomo uporabili. Z ukazom `?theme_bw()` lahko v zavihku `help` vidite tudi ostale prednastavljene teme. Z ukazom `theme()` pa jih lahko tudi sami definirate.

```
ggplot(df[df$kraj == "Ljubljana",], aes(x = Datum, y = PM10)) +
  geom_line(colour = "black") +
  geom_area(alpha = 0.1, fill = "orange") + ylim(0, 100) +
  xlab("") +
  theme_bw()
```

```
## Warning: Removed 9 rows containing missing values (position_stack).
```

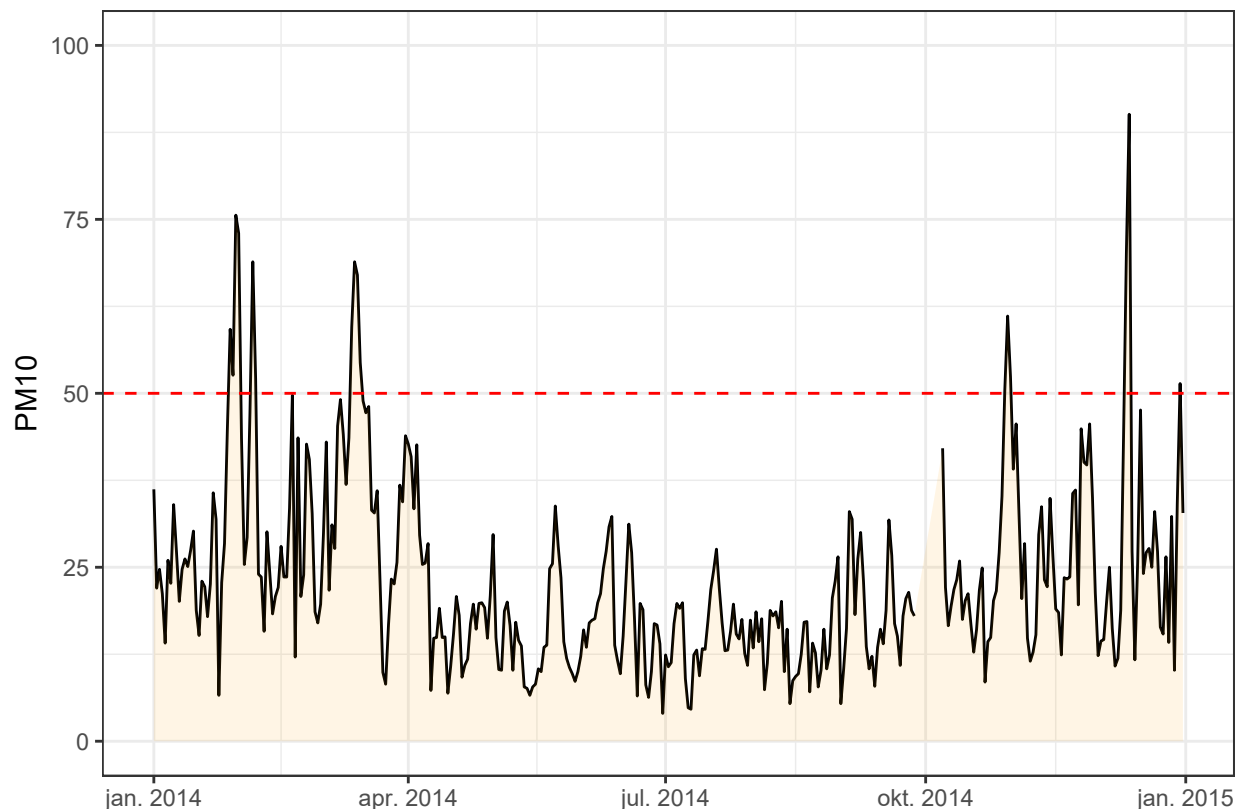

Dodamo še rdečo horizontalno črto za označitev kritične vrednosti. Parameter `lty` pomeni line type, ostalo pa že poznate.

```
ggplot(df[df$kraj == "Ljubljana",], aes(x = Datum, y = PM10)) +
  geom_line(colour = "black") +
  geom_area(alpha = 0.1, fill = "orange") + ylim(0, 100) +
  xlab("") +
  theme_bw() +
  geom_hline(yintercept = 50, lty = "dashed", colour = "red")
```

```
## Warning: Removed 9 rows containing missing values (position_stack).
```


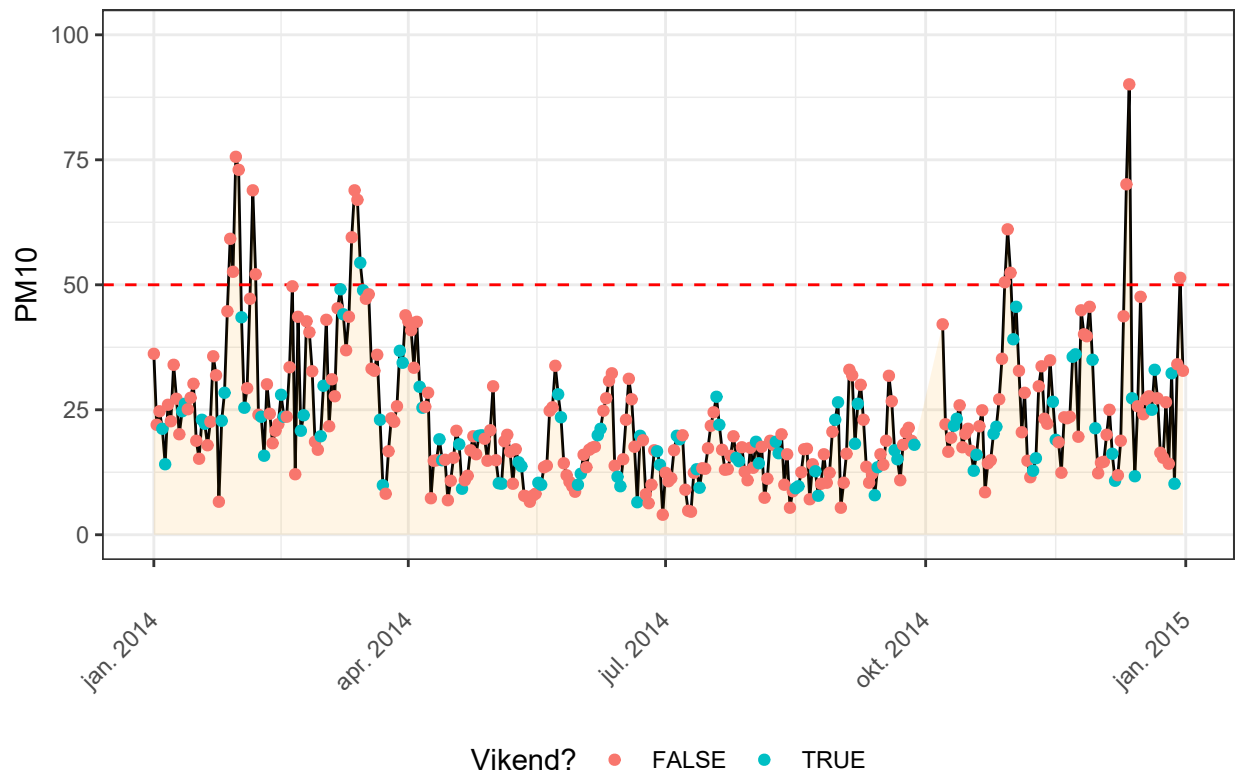
Sedaj bomo naredili nekaj korakov naenkrat, ker so vmesni izrisi dokaj grdi. Na črto z geomom `geom_point` dodamo še točke, ki jih obarvamo glede na vikende in delavnike. Z `ggtitle` spremenimo naslov izrisa. Z ukazom `labs` spremenimo izpis legende in s svojo dodatnimi ukazi za temo `theme` pa legende z privzete desne strani premaknemo na spodnjo stran in z parametrom `axis.text.x` zarotiramo tekst na x osi.

```
ggplot(df[df$kraj == "Ljubljana",], aes(x = Datum, y = PM10)) +
  geom_line(colour = "black") +
  geom_area(alpha = 0.1, fill = "orange") + ylim(0, 100) +
  xlab("") +
  theme_bw() +
  geom_hline(yintercept = 50, lty = "dashed", colour = "red") +
  geom_point(data = df[df$kraj == "Ljubljana",],
             aes(colour = weekdays(Datum) == "sobota" |
                 weekdays(Datum) == "nedelja")) +
  ggtitle("Vrednosti meritev PM10 za tri slovenska mesta.") +
  labs(color = "Vikend?") +
  theme(legend.position = "bottom",
        axis.text.x = element_text(angle = 45, vjust = 0.5, hjust=1))
```

```
## Warning: Removed 9 rows containing missing values (position_stack).
```

```
## Warning: Removed 9 rows containing missing values (geom_point).
```

Vrednosti meritev PM10 za tri slovenska mesta.

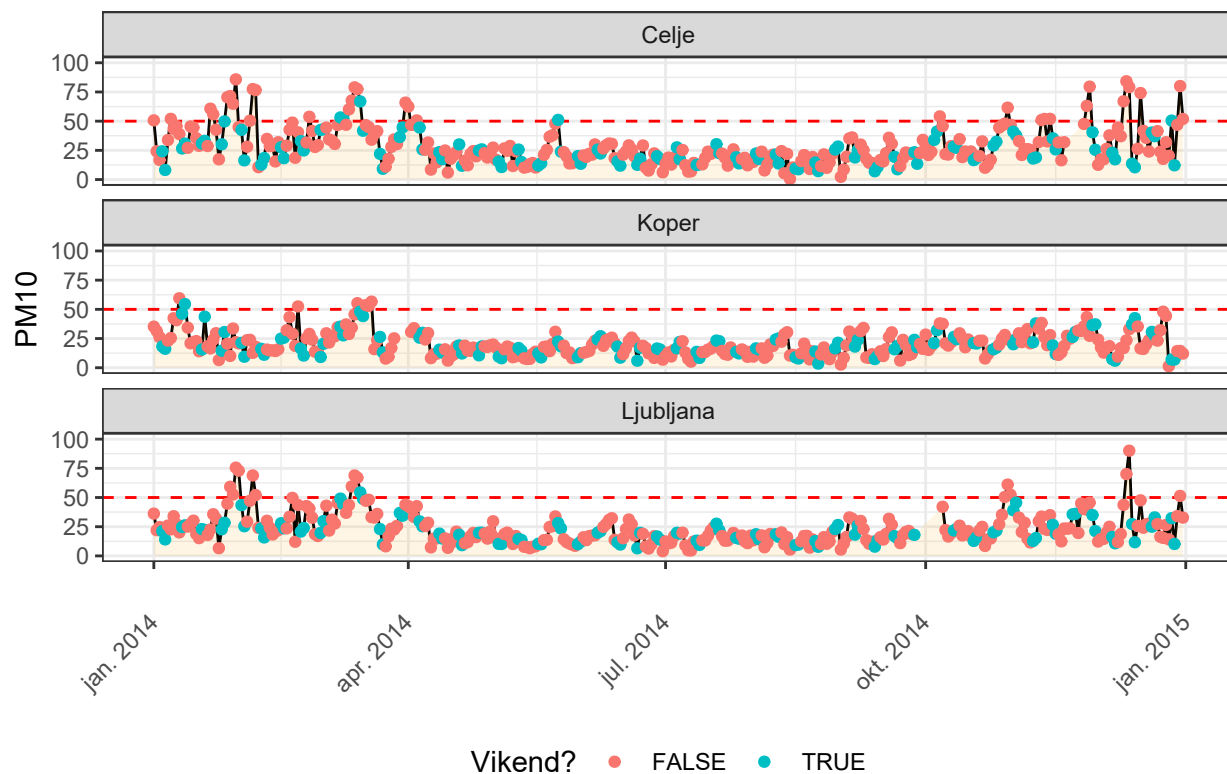
Na koncu uporabimo še funkcijo `facet_wrap`, kateri podamo spodaj podamo skupine v obliki **enačbe**. Enačba je poseben tip spremenljivke, s katerim povemo, da so vrednosti na levi strani '`~`' odvisne od desne strani. Pika '`'`' v kontekstu spodnje enačbe pomeni *vsí ostali stolpci*. Nekako lahko beremo izriši vse podatke glede na kraj. `Facet_wrap` iziriše za vsako skupino svoj graf, `ncol = 1` pa pove, da želimo vse skupne izrisati v samo enem stolpcu.

```
ggplot(df, aes(x = Datum, y = PM10)) +
  geom_line(colour = "black") +
  geom_area(alpha = 0.1, fill = "orange") + ylim(0, 100) +
  xlab("") +
  theme_bw() +
  geom_hline(yintercept = 50, lty = "dashed", colour = "red") +
  geom_point(data = df,
    aes(colour = weekdays(Datum) == "sobota" |
      weekdays(Datum) == "nedelja")) +
  ggtitle("Vrednosti meritev PM10 za tri slovenska mesta.") +
  labs(color = "Vikend?") +
  theme(legend.position = "bottom",
    axis.text.x = element_text(angle = 45, vjust = 0.5, hjust=1)) +
  facet_wrap(. ~ kraj, ncol = 1)
```

```
## Warning: Removed 21 rows containing missing values (position_stack).
```

```
## Warning: Removed 21 rows containing missing values (geom_point).
```

Vrednosti meritev PM10 za tri slovenska mesta.

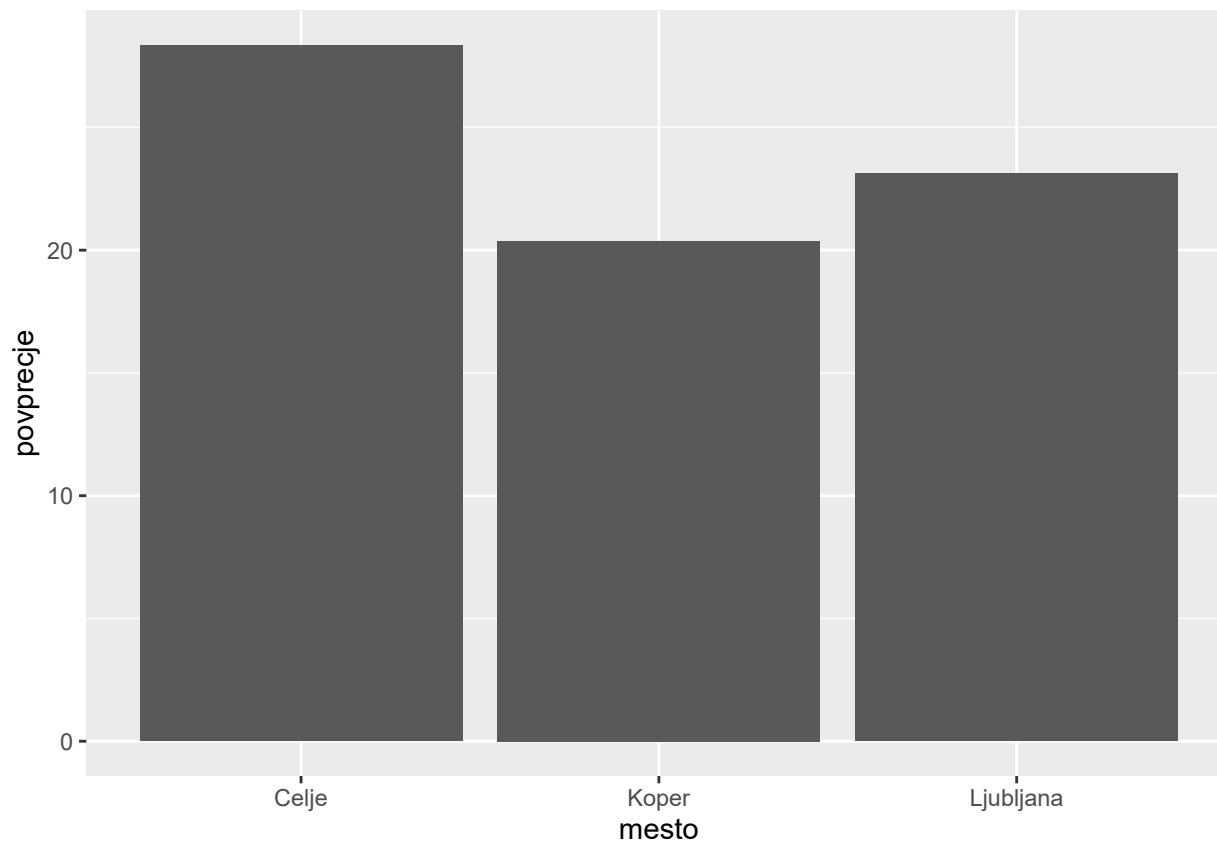

Tako smo prišli do končnega grafa.

Vzorci in slike na grafih

Uporabimo podatke o delcih, da izrišemo stolpični graf, ki prikazuje povprečno onesnaženost glede na mesto.

```
d <- aggregate(x = df$PM10, by = list(df$kraj), FUN = mean, na.rm = TRUE)
names(d) <- c("mesto", "povprecje")
ggplot(d, aes(x = mesto, y = povprecje)) +
  geom_bar(stat = "identity")
```

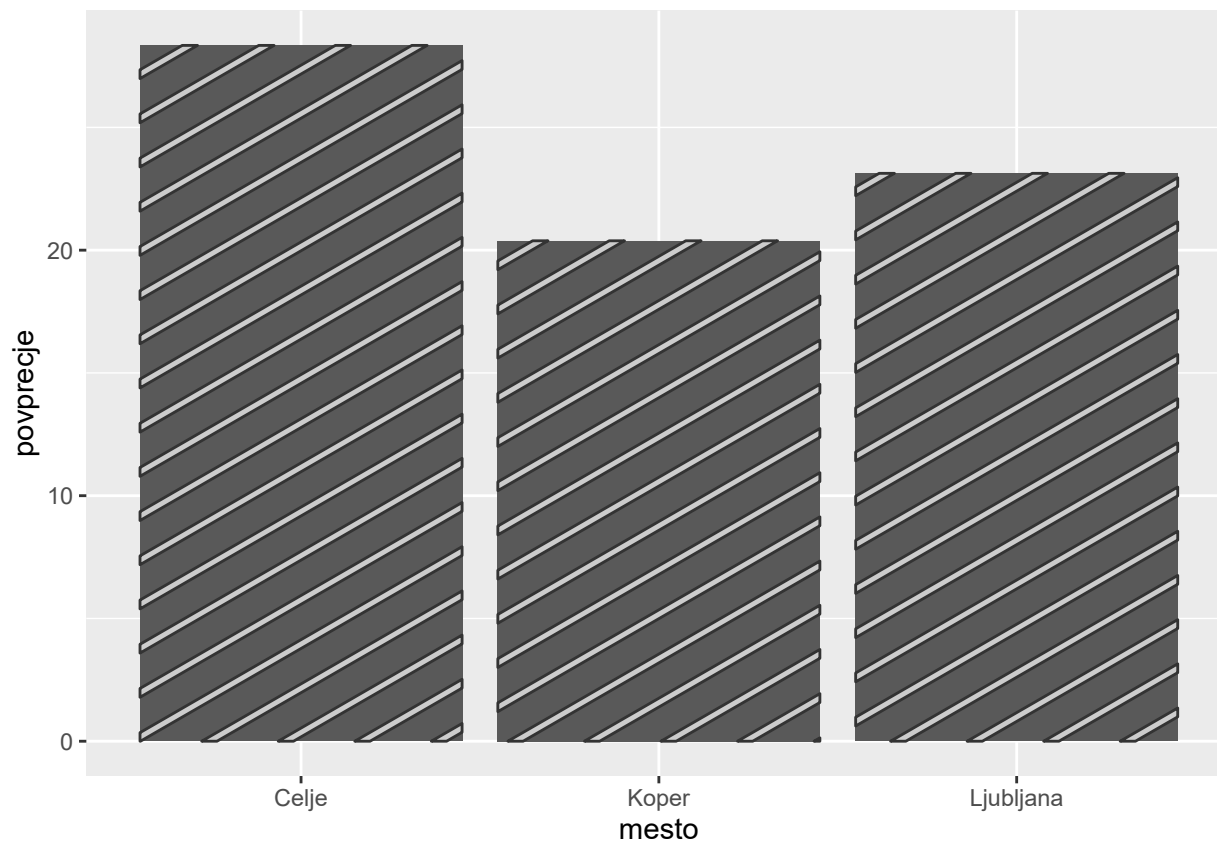

Za risanje vzorcev na stolpce lahko uporabimo paket **ggpattern**. Ta paket vsebuje skoraj vse geome, ki so v paketu ggplot2, s to razliko, da je imenom dodan še **__pattern__**. Poglejmo si, kaj se zgodi, če samo zamenjamo geom.

```
library(ggpattern)
```

```
## Warning: package 'ggpattern' was built under R version 4.1.3
```

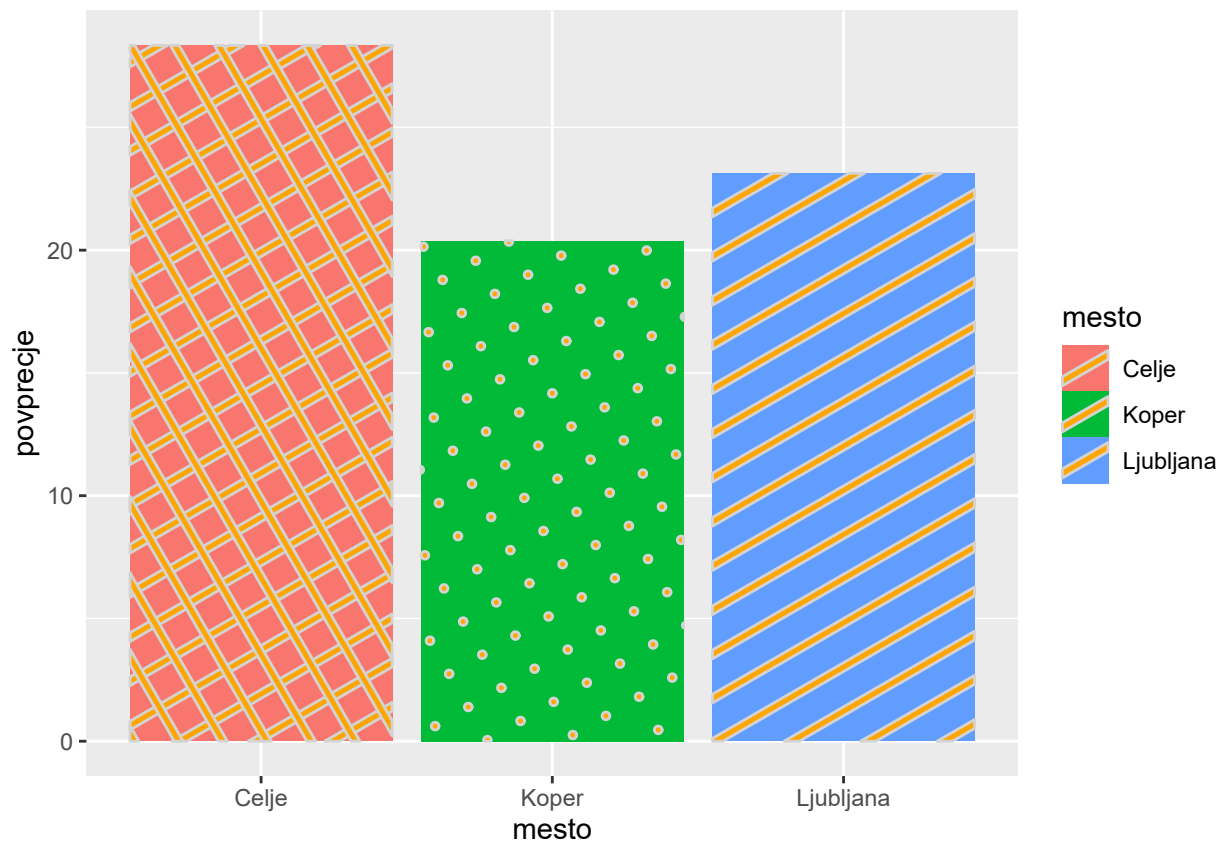
```
ggplot(d, aes(x = mesto, y = povprecje)) +  
  geom_bar_pattern(stat = "identity")
```


Opazimo, da avtomatsko izriše črte (stripes).

Dodajmo še barve in nekaj drugih privzetih vzorcev.

```
ggplot(d, aes(x = mesto, y = povprecje)) +
  geom_bar_pattern(stat = "identity", aes(fill = mesto, pattern = mesto,
                                         pattern_fill = "green"),
                 pattern = c("crosshatch", "circle", "stripe"),
                 pattern_fill = "orange",
                 pattern_colour = "lightgrey")
```


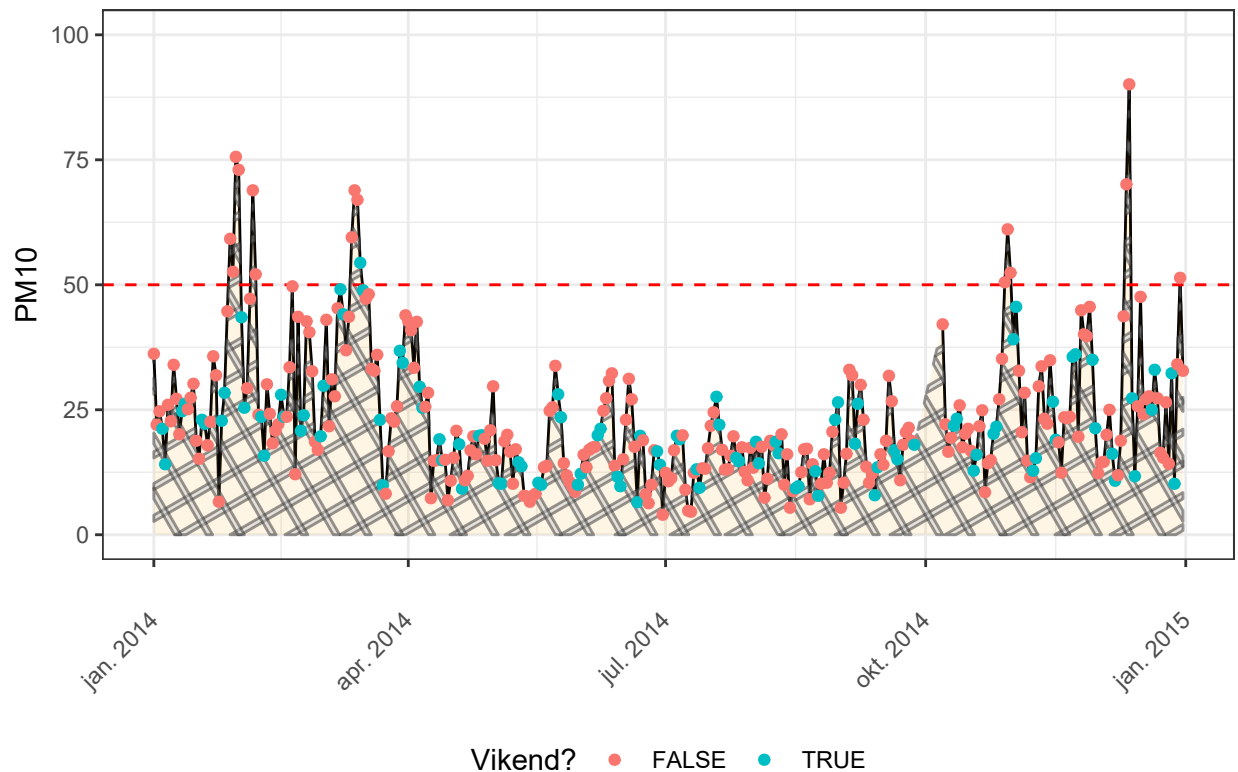
Vzorke lahko damo na skoraj katerokoli obarvano površino. Poglejmo si na primer dodajanja vzorca na kompleksen graf iz domače naloge.

```
ggplot(df[df$kraj == "Ljubljana",], aes(x = Datum, y = PM10)) +
  geom_line(colour = "black") +
  geom_area_pattern(alpha = 0.1, fill = "orange", pattern = "crosshatch", pattern_alpha = 0.5) + ylim(0
  xlab("") +
  theme_bw() +
  geom_hline(yintercept = 50, lty = "dashed", colour = "red") +
  geom_point(data = df[df$kraj == "Ljubljana",],
    aes(colour = weekdays(Datum) == "sobota" |
      weekdays(Datum) == "nedelja")) +
  ggtitle("Vrednosti meritev PM10 za tri slovenska mesta.") +
  labs(color = "Vikend?") +
  theme(legend.position = "bottom",
    axis.text.x = element_text(angle = 45, vjust = 0.5, hjust=1))
```

```
## Warning: Removed 9 rows containing missing values (position_stack).
```

```
## Warning: Removed 9 rows containing missing values (geom_point).
```

Vrednosti meritev PM10 za tri slovenska mesta.

Na grafe lahko s paketom **ggimage** dodamo tudi slike. Paket uporablja drug paket **magick**, ki ga po potrebi predhodno naložite.

Prikažimo, kaj se zgodi, če uporabimo `geom_image` na stolpičnem diagramu.

```
library(ggimage)
```

```
## Warning: package 'ggimage' was built under R version 4.1.3
```

```
##
```

```
## Attaching package: 'ggimage'
```

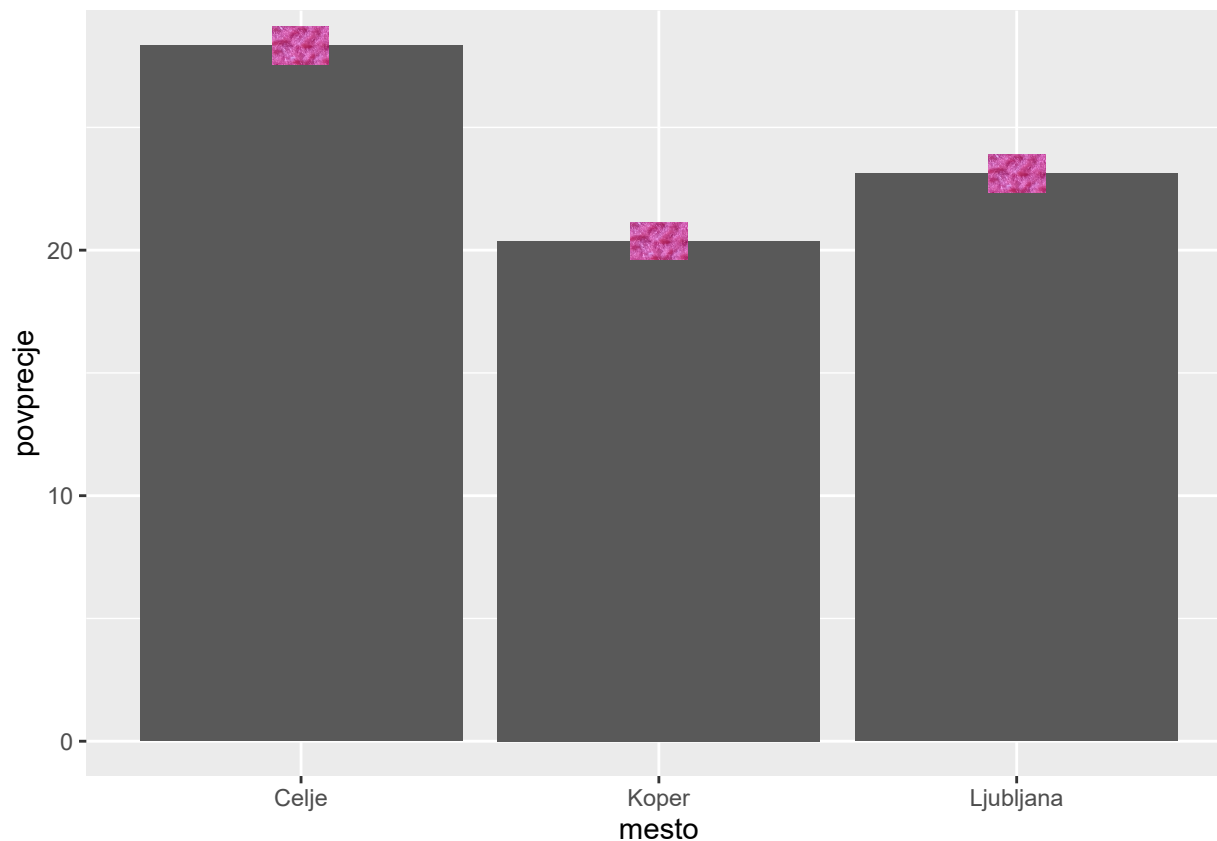
```
## The following object is masked from 'package:ggpubr':
```

```
##
```

```
## theme_transparent
```

```
ggplot(d, aes(x = mesto, y = povprecje, image="./img/small.png")) +  
  geom_bar(stat = "identity") + geom_image()
```


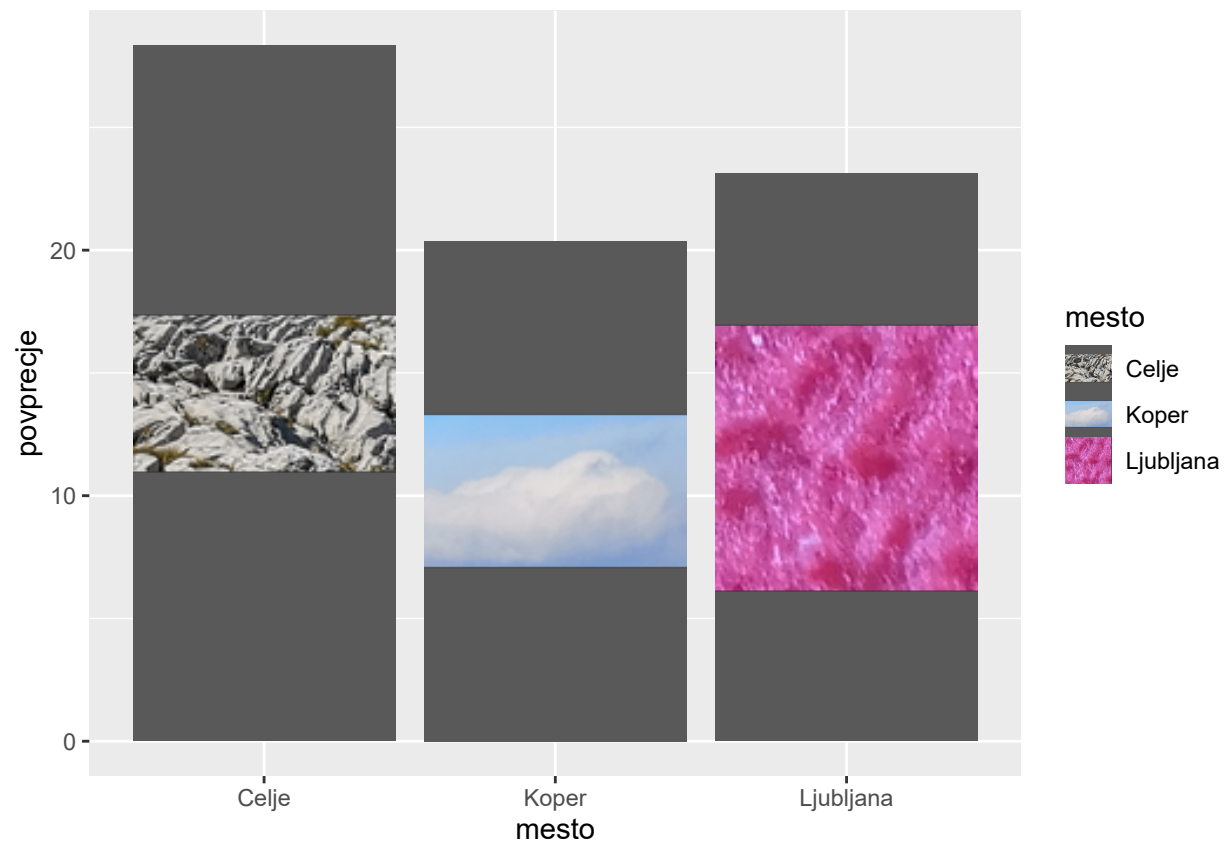

Vidimo, da slikico izriše na vrhu. Podobno lahko tudi namesto točk izrisujemo slike. Mi pa si pogledjmo, kako bi celoten stolpec zamenjali s poljubnim vzorcem (sliko). Najprej si naredimo vektor s potmi do vzorcev na računalniku ali spletu.

```
vzorci <- c("./img/kamen.png",
            "./img/cloud.png",
            "./img/small.png")
```

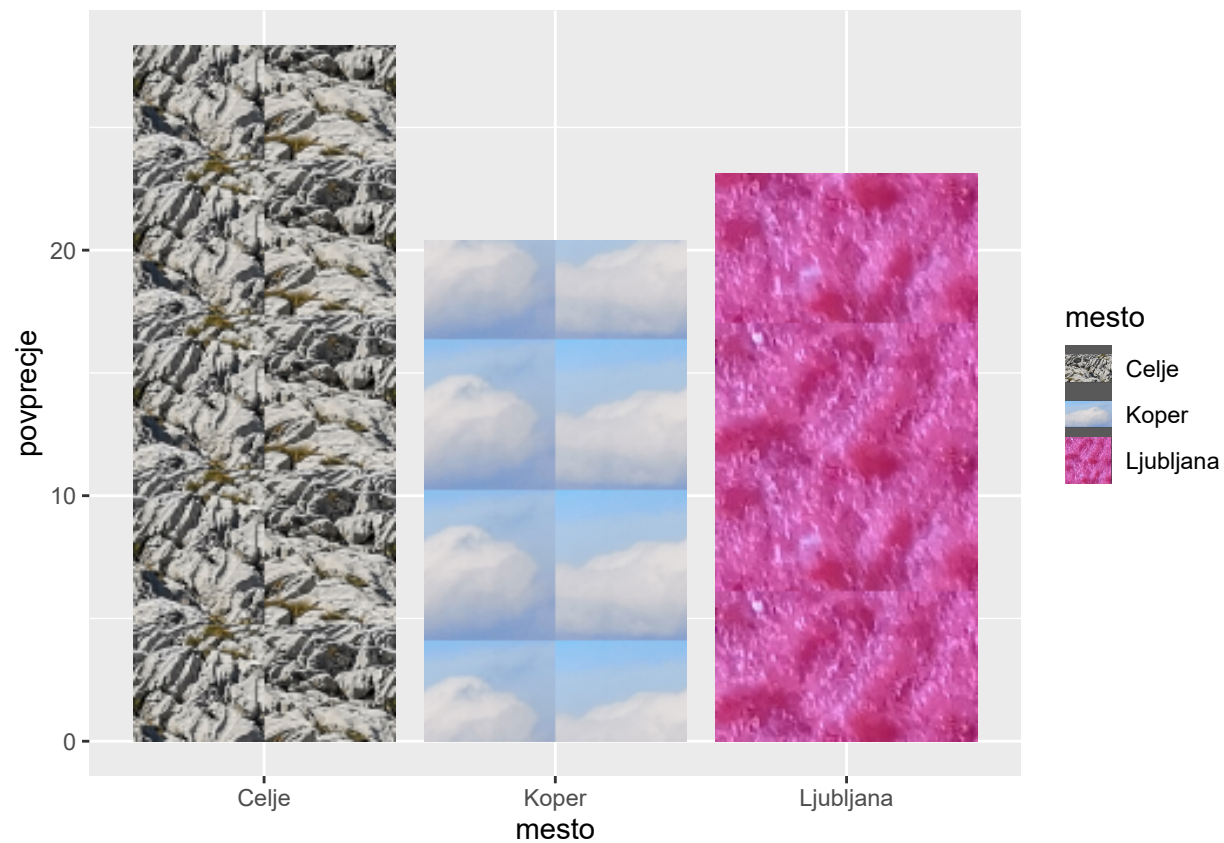
Parameter `pattern_filename` nam omogoča, da izbiramo različne spremenljivke glede na vrednosti stolpca `mesto`. Če uporabimo ta parameter moramo podati poti do slik s funkcijo `scale_pattern_filename_discrete`. Zadnja beseda te funkcije se lahko spreminja, glede na to kateri geom smo predhodno uporabili.

```
ggplot(d, aes(x = mesto, y = povprecje)) +
  geom_bar_pattern(stat = "identity",
                  aes(pattern_filename = mesto),
                  pattern = "image") +
  scale_pattern_filename_discrete(choices = vzorci)
```


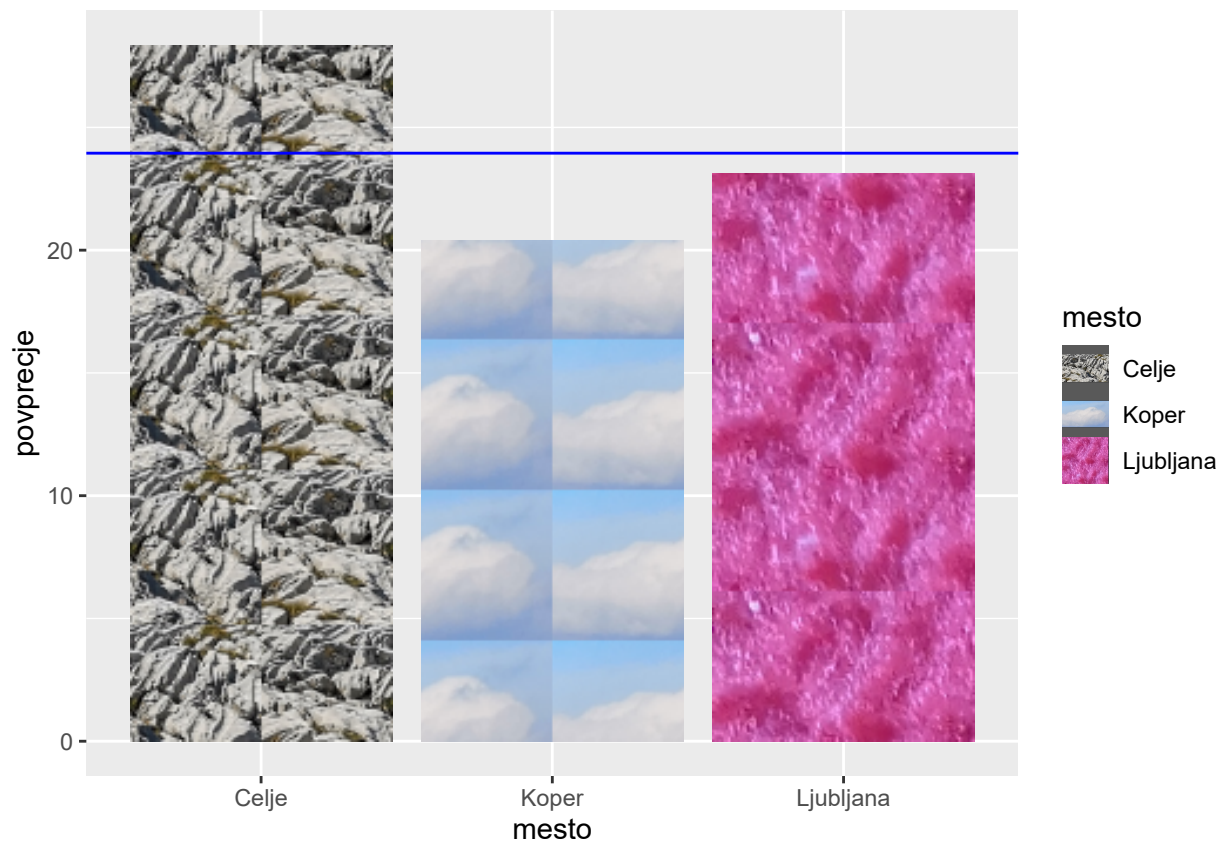
Na sliki vidimo, da je slika centrirana na sredino stolpca. Z dodatnimi parametri jo lahko raztegnemo oziroma razmnožimo cez celotno območje stolpca.

```
ggplot(d, aes(x = mesto, y = povprecje)) +
  geom_bar_pattern(stat = "identity",
    aes(pattern_filename = mesto),
    pattern = "image",
    pattern_type = 'tile',
    pattern_filter = 'box',
    pattern_scale = -1) +
  scale_pattern_filename_discrete(choices = vzorci)
```


Dodajanje črte povprečja

```
ggplot(d, aes(x = mesto, y = povprecje)) +
  geom_bar_pattern(stat = "identity",
    aes(pattern_filename = mesto),
    pattern = "image",
    pattern_type = 'tile',
    pattern_filter = 'box',
    pattern_scale = -1) +
  scale_pattern_filename_discrete(choices = vzorci) +
  geom_hline(yintercept = mean(d$povprecje), color="blue")
```


Branje poljubnih tekstovnih datotek

Včasih, ko se srečamo s podatki, ki so podani na nek nestandarden način si pomagamo s tem, da datoteko preberemo vrstico po vrstico in nato poskušamo zapis razčleniti na razumljivejše dele. V priloženi datoteki *VZOREC ODMERNI SEZNAM DOBIČEK.txt* opazimo, da so podatki ločeni na strani, ki so ločene z znaki '=' in '-'. Opazimo lahko tudi, da je zapis nenavaden, ker je smislen zapis za en element raztegnjen čez dve vrstici.

Pri tej nalogi si bomo pomagali s paketom **stringr**, ki je del skupka paketov **tidyverse** za lažje delo z R-jem. Paket **stringr** nam olajša delo z nizi.

Najprej preberimo vse vrstice datotke v spremenljivko `dat`:

```
library(stringr)
fl <- file("./data_raw/VZOREC ODMERNI SEZNAM DOBICEK.txt", "r")
dat <- readLines(fl)
```

```
## Warning in readLines(fl): incomplete final line found on './data_raw/VZOREC
## ODMERNI SEZNAM DOBICEK.txt'
```

```
close(fl) #zapremo povezavo do datoteke
head(dat) #izpis prvih par vrstic
```

```
## [1] " \f"
## [2] " DURS - Izpostava: MARIBOR
## [3] "
## [4] "
## [5] ""
```

```
ODMERNI SEZNAM
ZA LETO "
```

```
## [6] " -----"
```

Najprej poskušajmo zaznati v katerih vrsticah se začne nova stran. To je seveda vrstica 1, ter nato vsaka, ki vsebuje niz '==='. Na koncu dodajmo še indeks zadnje vrstice.

```
strani <- c(1, grep("===", dat), length(dat))
strani
```

```
## [1] 1 31 71
```

Glava ideja je sedaj, da preberemo stran za stranjo in te podatke združimo. Za to lahko uporabimo zanko:

```
for (i in 1:(length(strani)-1)){
  tmp <- preberi_stran(dat[strani[i]:strani[i + 1]])
  dokument <- rbind(dokument, tmp)
}
```

V zgornji zanki smo napisali funkcijo `uredi_stran`, ki ji podamo indeks prve in zadnje vrstice te strani. Nato te podatke združimo z `rbind`.

Poglejmo si sedaj, kako bi sprogramirali to funkcijo. Za nekoliko bolj podrobno razlago glejte komentarje v kodi:

```
preberi_stran <- function(stran){
  glava <- grep(pattern = "---", x = stran)
  # Locimo podvojene vrstice
  vrstice_1 <- stran[seq(from = glava[2]+1, to = length(stran)-2, by = 2)]
  vrstice_2 <- stran[seq(from = glava[2]+2, to = length(stran)-1, by = 2)]

  # Popravimo prve vrstico
  vrstice_1 <- str_squish(vrstice_1) # odstranemo odvecne presledke
  # locimo glede na presledke, pustimo neurejeno zadnjo kolono
  vrstice_1 <- str_split(vrstice_1, " ", simplify = T, n = 4)
  # popravimo zadnjo kolono, locimo glede na vejico in pustimo neurejeno zadnjo
  vrstice_1 <- cbind(vrstice_1[, -4],
                    str_split(vrstice_1[, 4], ",", simplify = T, 2))
  # locimo preostale stolpce in ohranimo locilo (oprostitev ali izguba)
  tmp <- str_split(vrstice_1[, 5], "Oprostitev|Izguba", simplify = T, n = 2)
  tmp2 <- str_match(vrstice_1[, 5], "Oprostitev|Izguba")
  # zdruzimo skupaj
  vrstice_1 <- cbind(vrstice_1[, -5],
                    tmp[, 1], tmp2, tmp[, -1])
  vrstice_1 <- as.data.frame(vrstice_1)
  colnames(vrstice_1) <- c("St", "st_odmere", "davcna", "naslovnik", "naslovnik_naslov", "odmera", "odm")

  vrstice_2 <- str_squish(vrstice_2) # odstranemo odvecne presledke
  # Izvozimo tekstovne stolpce
  # \\d+ je ujemanje s katerokoli številko
  tmp <- str_split(vrstice_2, "\\d+", simplify = T, 4)[, 2:3]
  # Izvozimo numerične stolpce
  # \\D+ je ujemanje s katerikoli znakom razen števk
  tmp2 <- str_split(vrstice_2, "\\D+", simplify = T, 4)[, 1:2]
  vrstice_2 <- cbind(tmp2[, 1], tmp[, 1], tmp2[, 2], tmp[, 2])
  vrstice_2 <- as.data.frame(vrstice_2)
  colnames(vrstice_2) <- c("st_odlocbe", "naslovnik_kraj",
                        "naslovnik_posta_st", "naslovnik_posta")
  return(cbind(vrstice_1, vrstice_2))
}
```

V tej funkciji je uporabljenih še nekaj funkcij za delo z nizi, ki jih nismo obravnavali, kot so:

- **grep**: Vrne indekse, vzorec **pattern** pojavi v besedilu.
- **str_split**: Razdeli niz v več podnizov z podanim vzorcem.
- **str_match**: Izpiše ujemanja z podanim vzorcem.
- **str_squish**: Odstrani vse odvečne presledke, pusti največ enega med besedami.

Vsi vzorci so podani s tako imenovanim regularnim izrazom, ki omogoča iskanje poljubnega niza ali skupino nizov v besedilu. Področje regularnih izrazov je obširno v tem primeru pa uporabljamo le osnovne oblike le tega.

```
dokument <- NULL
for (i in 1:(length(strani)-1)){
  tmp <- preberi_stran(dat[strani[i]:strani[i + 1]])
  dokument <- rbind(dokument, tmp)
}
head(dokument)
```

Po potrebi bi lahko na podoben način dodali tudi stolpca *stran* za številko strani in *datum*, ki ga lahko preberemo iz vsake strani.

Osnovno delo s časovnimi vrstami

Vzemimo podatke *delci2.csv* iz petega predavanja. Ti podatki predstavljajo časovno vrsto. Za vsak dan imamo narejene različne meritve.

Naložimo te podatke in popravimo tip spremenljivke datum.

```
delci <- read.csv("./data_raw/delci2.csv")
delci$Datum <- base::as.Date(delci$Datum, format = c("%m/%e/%Y"))
head(delci)
```

##		Datum	PM10	Ca	Cl	K	Mg	Na	NH4	NO3	kraj
## 1	2014-01-17	22	0.186	0.297	0.577	0.0374	0.1450	0.639	1.98	Kranj	
## 2	2014-01-18	32	0.132	0.528	0.735	0.0235	0.1090	0.877	2.71	Kranj	
## 3	2014-01-19	30	0.145	0.381	0.577	0.0363	0.1590	1.080	2.72	Kranj	
## 4	2014-01-20	16	0.127	0.170	0.383	0.0428	0.0608	0.628	2.01	Kranj	
## 5	2014-01-21	24	0.202	0.160	0.418	0.0365	0.0346	1.220	3.62	Kranj	
## 6	2014-01-22	32	0.610	0.231	0.615	0.0734	0.0468	1.140	3.83	Kranj	

Kar veliko uporabnih funkcij za delo z časovnimi vrstami lahko najdete v paketu **zoo** (Z's Ordered Observations). To je paket za delu z regularnimi in iregularnimi časovnimi vrstami.

Recimo, da želimo izračunati povprečje sedem dnevnih oken delcev PM10 v zraku. Za to lahko uporabimo funkcijo **rollmean**. Funkcija sprejme podatke, parameter **k** za izbiro števila sosednjih vrednosti na katereih se računa povprečje in parameter **fill** s katerim lahko zamenjamo začetne, končne in vmesne manjkajoče vrednosti. V tem primeru bomo tem vrednosti priredili kar vrednost NA - not available.

```
library(zoo)
```

```
##
## Attaching package: 'zoo'

## The following objects are masked from 'package:base':
##
##      as.Date, as.Date.numeric
```

```
okna <- rollmean(delci$PM10, k = 7, fill = 'NA')
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
head(okna, n = 10)
```

```
## [1]      NA      NA      NA 26.71429 26.14286 25.71429 26.42857 31.57143
```

```
## [9] 37.28571 41.57143
```

Obstaja še nekaj podobnih funkcij, kot je recimo `rollmax`, ki izračuna maksimalno vrednost okna. V primeru, da želite svoj izračun pa lahko uporabite `rollapply`, ki 'applicira' podano funkcijo na izbrane podatke. Poglejmo si te funkcije na spodnjem grafu.

```
ggplot(delci, aes(x = Datum, y = PM10)) +  
  geom_line(color = "lightblue") +  
  geom_line(color = "red", aes(y = rollmean(PM10, k = 7, fill = 'NA')))) +  
  geom_line(color = "darkgreen", aes(y = rollmax(PM10, k = 7, fill = 'NA')))) +  
  geom_line(color = "darkgreen", aes(y = rollapply(PM10, width = 7, FUN = min, fill = 'NA'))))
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

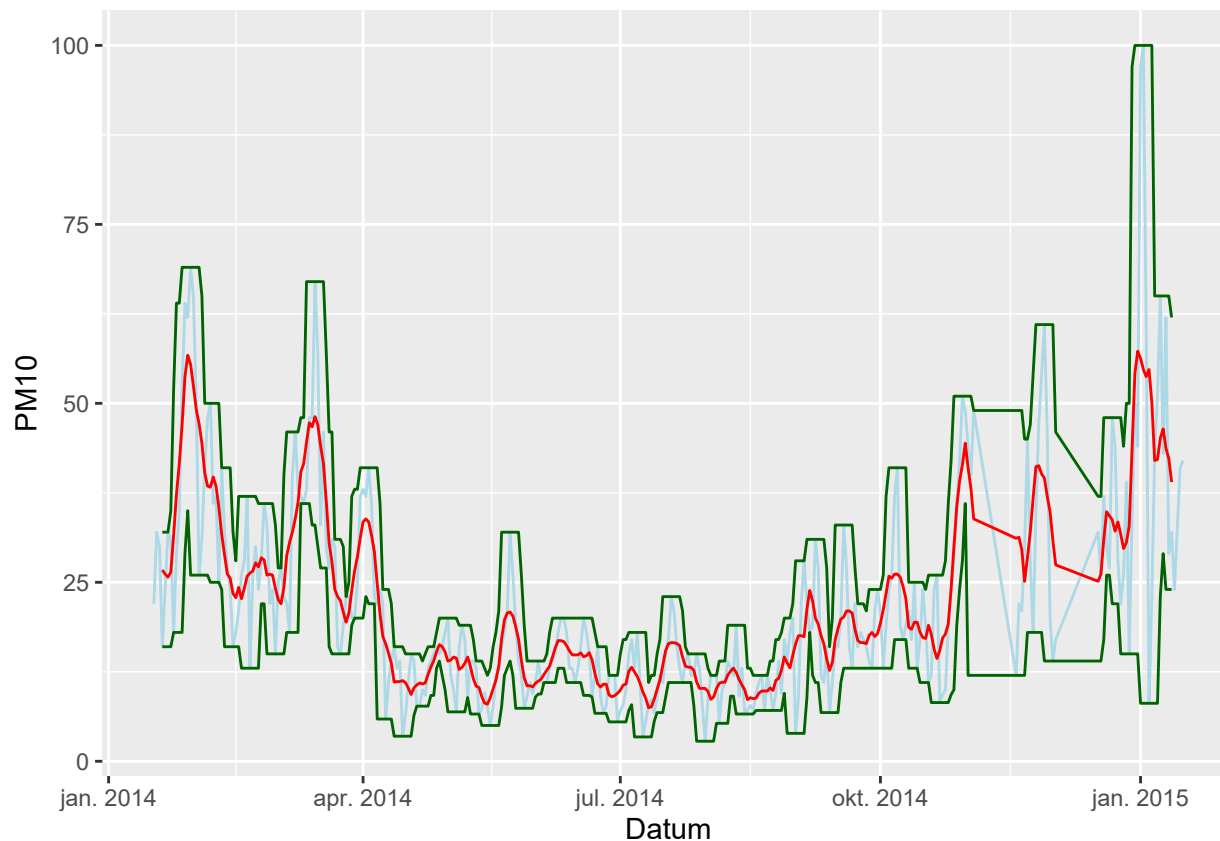
```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning in as.cls(x): NAs introduced by coercion
```

```
## Warning: Removed 6 row(s) containing missing values (geom_path).
```

```
## Warning: Removed 6 row(s) containing missing values (geom_path).
```

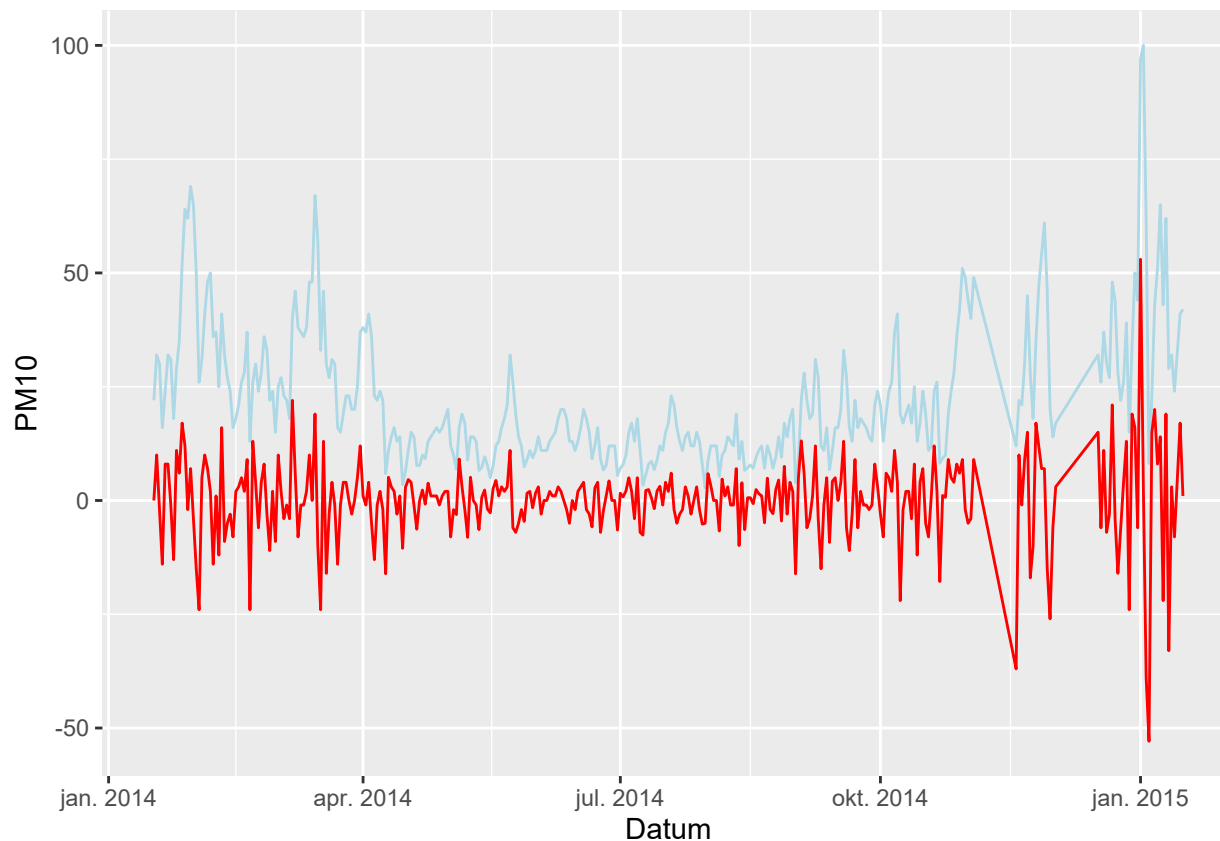
```
## Warning: Removed 6 row(s) containing missing values (geom_path).
```


Velikokrat uporabna funkcija je tudi `diff`, ki nam vrne razliko med dvema meritvama. Privzeto je ta razlika (lag) ena meritev, lahko pa jo nastavite tudi na večjo. Spodnji primer kaže izris razlik.

```
#zalika od prejšnjega dne
ggplot(delci, aes(x = Datum, y = PM10 )) +
  geom_line(color = "lightblue") +
  geom_line(color = "red", aes(y = c(0,diff(PM10))))
```


Preskočimo sedaj tudi nekoliko naprej v poglavje strojnega učenja in na časovnih podatkih uporabimo znan model **arima** (autoregressive integrated moving average).

Paket, ki vsebuje zmogljivo implementacije arime za R je **forecast**. Tukaj bomo prikazali samo preprost primer, da vidimo delovanje, podrobnejši opis pa lahko dobite v spletni knjigi.

Paket ima že nekaj vgrajenih funkcij, ki so lahko poznavalcem v pomoč. Poglejmo si razliko med meritvami.

```
library(forecast)
```

```
## Warning: package 'forecast' was built under R version 4.1.3
```

```
## Registered S3 method overwritten by 'quantmod':
```

```
##   method      from
```

```
## as.zoo.data.frame zoo
```

```
##
```

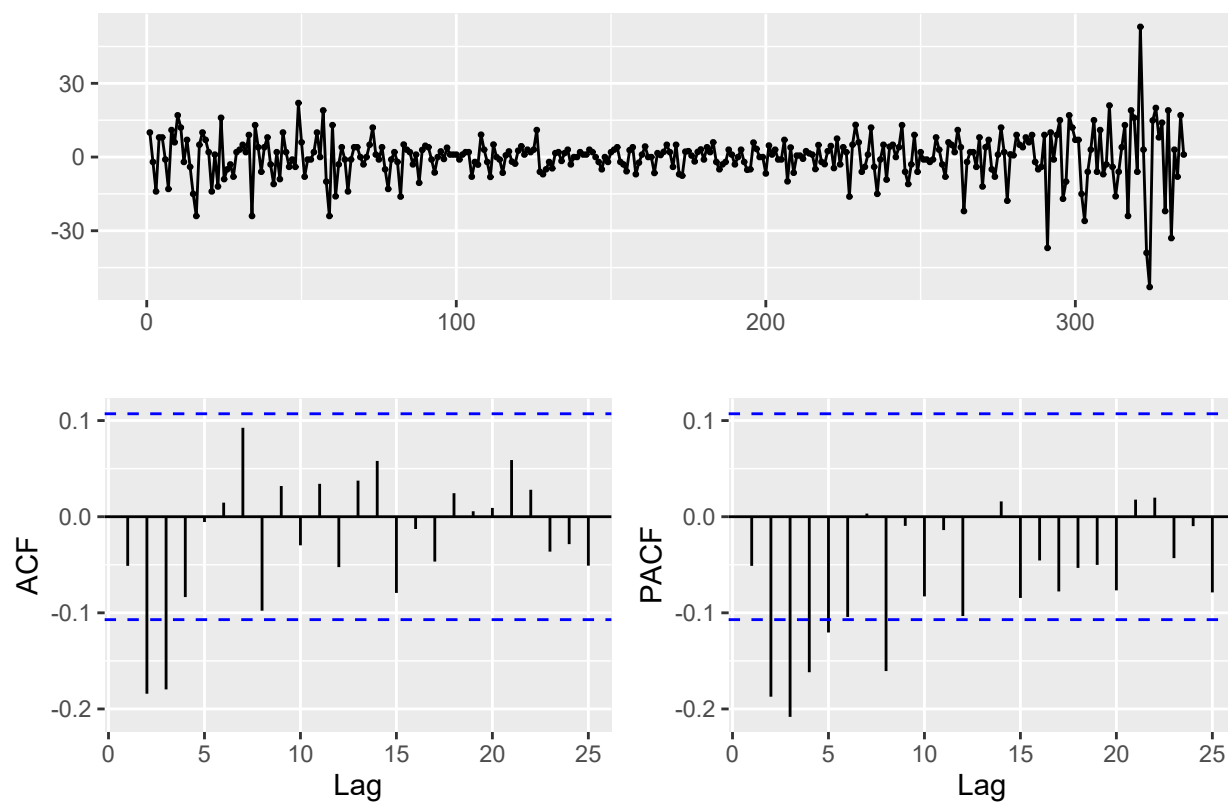
```
## Attaching package: 'forecast'
```

```
## The following object is masked from 'package:gghpubr':
```

```
##
```

```
##   gghistogram
```

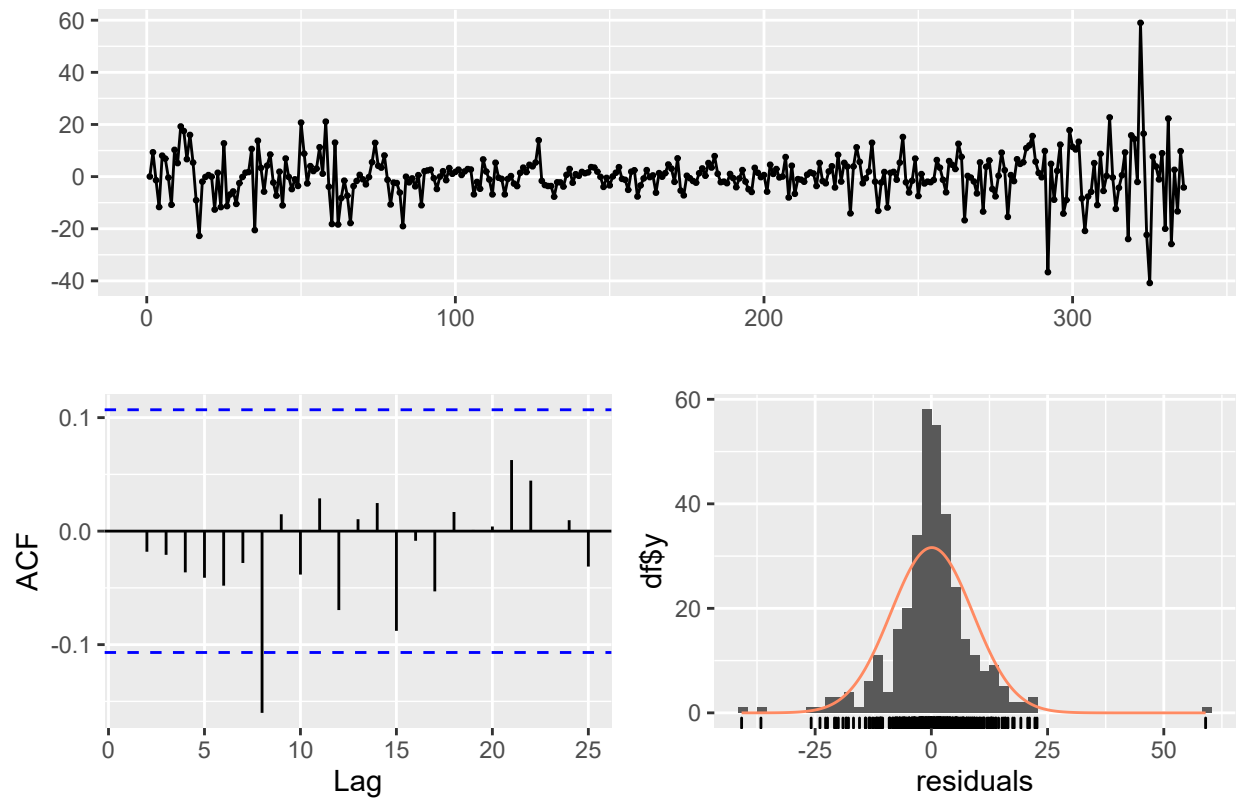
```
ggtsdisplay(diff(delci$PM10), main = "")
```


V našem primeru ni videti očitnega dobrega modela, vendar bomo izbrali za prvi parameter vrednost 7, saj je ACF tam najvišji. Ogledamo si lahko tudi distribucijo residuiialov.

```
fit <- arima(delci$PM10, order = c(7, 1, 0))
checkresiduals(fit)
```

Residuals from ARIMA(7,1,0)

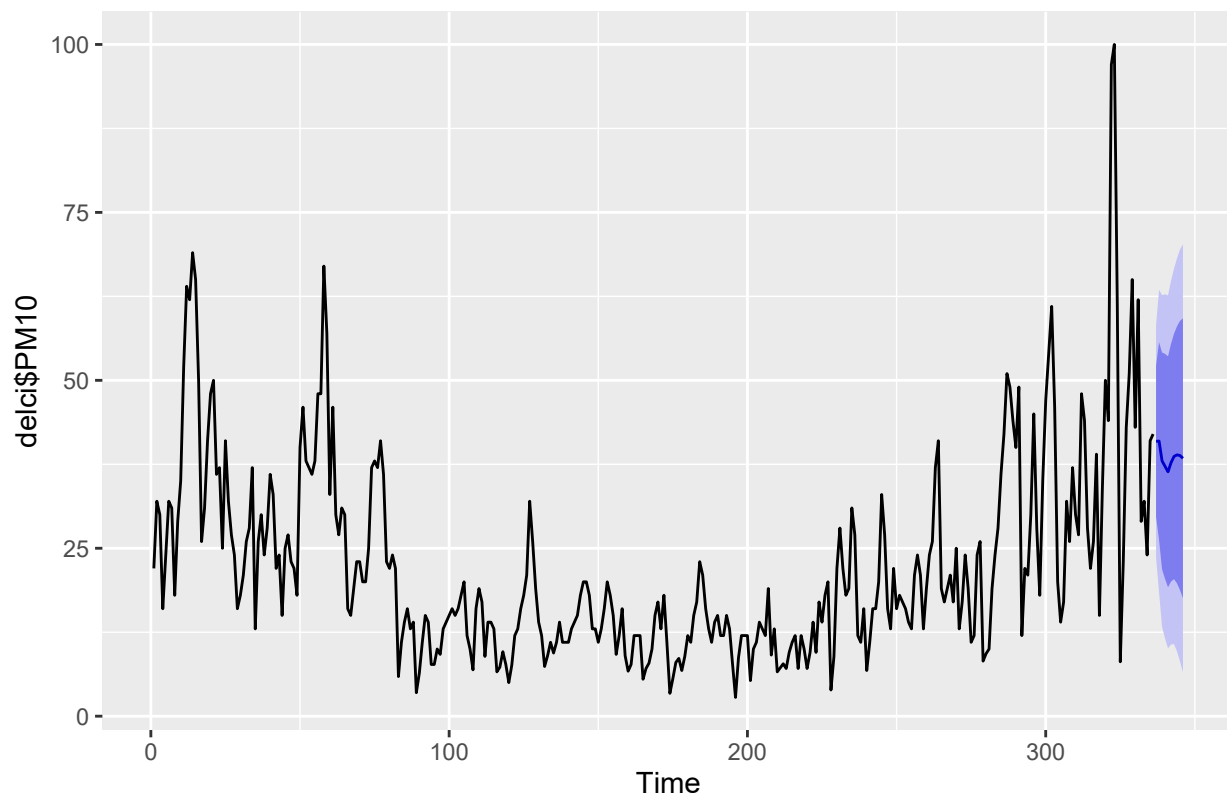


```
##
##  Ljung-Box test
##
## data:  Residuals from ARIMA(7,1,0)
## Q* = 11.822, df = 3, p-value = 0.008017
##
## Model df: 7.   Total lags used: 10
```

Ustvarjen model lahko tudi uporabimo za napovedovanje prihodnjih vrednosti.

```
autoplot(forecast(fit))
```

Forecasts from ARIMA(7,1,0)

Pogljemo si samo še tablični izpis:

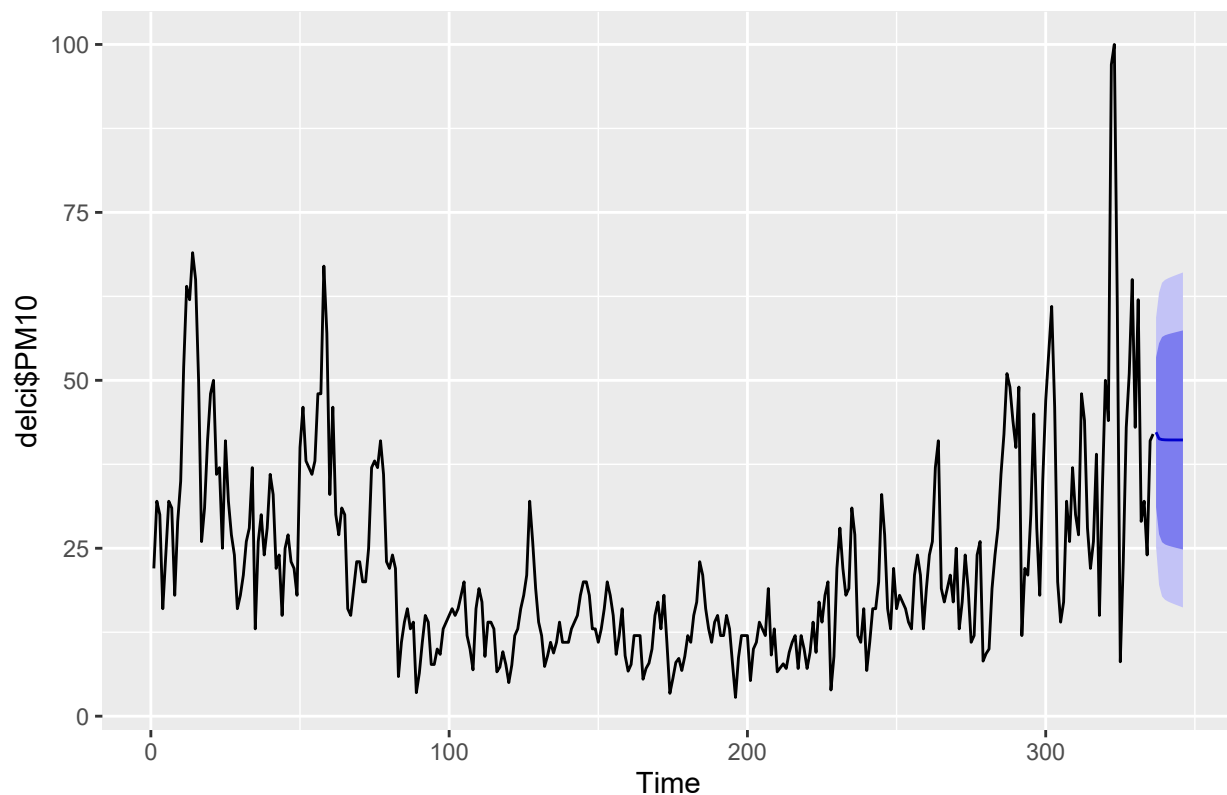
```
forecast(fit)
```

##	Point Forecast	Lo 80	Hi 80	Lo 95	Hi 95
## 337	40.92263	29.62710	52.21815	23.647616	58.19764
## 338	40.95495	26.23763	55.67228	18.446746	63.46316
## 339	38.00371	21.86841	54.13900	13.326905	62.68051
## 340	37.18987	20.44386	53.93588	11.579054	62.80068
## 341	36.38249	19.20228	53.56271	10.107618	62.65736
## 342	37.72362	20.03788	55.40936	10.675613	64.77162
## 343	38.66437	20.40395	56.92478	10.737473	66.59126
## 344	38.90277	19.78670	58.01885	9.667254	68.13829
## 345	38.81210	18.78624	58.83797	8.185184	69.43902
## 346	38.39746	17.56952	59.22541	6.543869	70.25105

Paket vsebuje tudi funkcijo `auto.arima`, ki sama poskuša optimizirati parametre metode.

```
fit <- auto.arima(delci$PM10)
autoplot(forecast(fit))
```

Forecasts from ARIMA(1,1,3)

Strojno učenje

Metod strojnega učenja je veliko in ponavadi jih dobite že vgrajene v raznih paketih. Tukaj si bomo pogledali en primer linearne regresije in modela z naključnim gozdom.

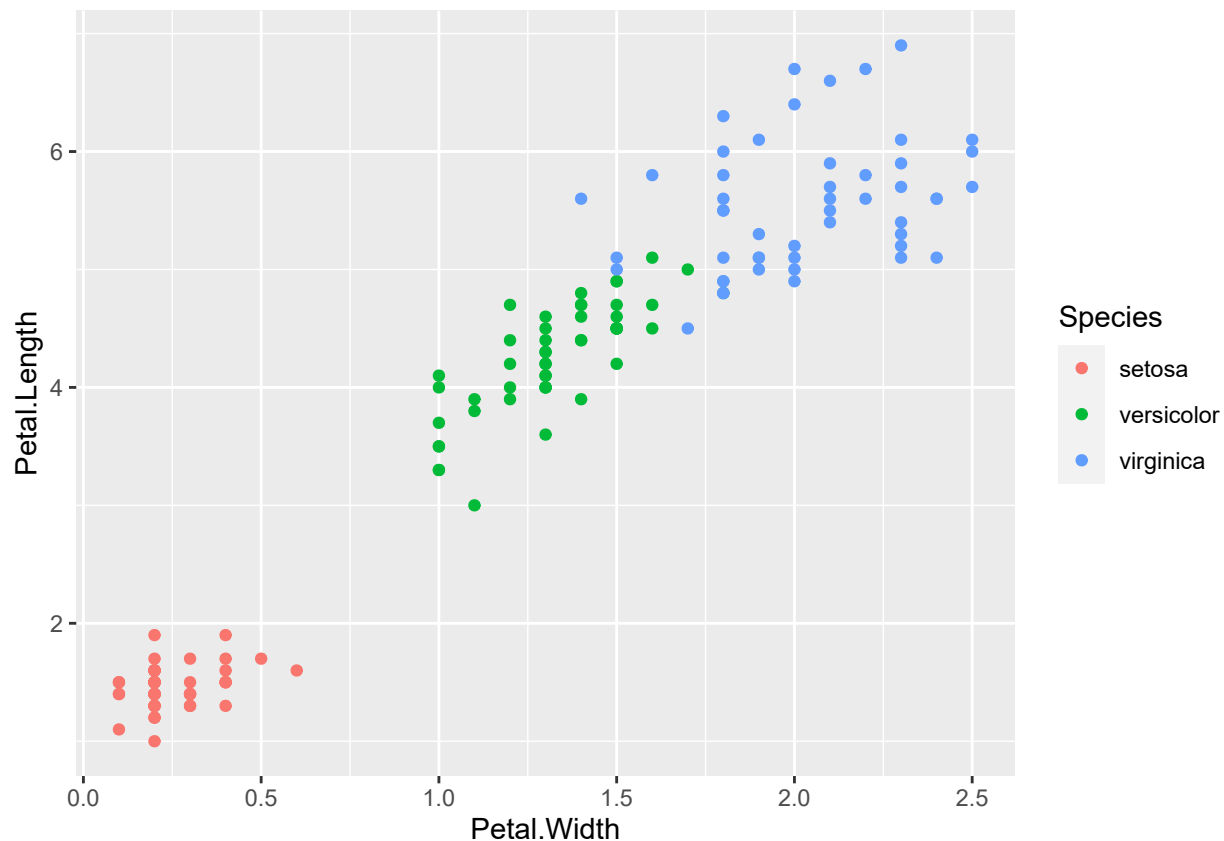
Uporabili bomo podatke `iris`, ki so že priloženi R-ju. Gre za preprost primer, kjer imamo podatke o velikosti listov in cvetnih listov preunik, želimo pa napovedati vrsto rože.

```
head(iris)
```

```
##   Sepal.Length Sepal.Width Petal.Length Petal.Width Species
## 1         5.1         3.5         1.4         0.2  setosa
## 2         4.9         3.0         1.4         0.2  setosa
## 3         4.7         3.2         1.3         0.2  setosa
## 4         4.6         3.1         1.5         0.2  setosa
## 5         5.0         3.6         1.4         0.2  setosa
## 6         5.4         3.9         1.7         0.4  setosa
```

Poglejmo si izris dveh stolpcev in razreda.

```
ggplot(iris, aes(x = Petal.Width, y = Petal.Length, colour = Species)) +
  geom_point()
```


Kot smo videli v uvodnem delu lahko zgradimo linearni model.

```
linearni_model <- lm(Species ~ ., iris)

## Warning in model.response(mf, "numeric"): using type = "numeric" with a factor
## response will be ignored

## Warning in Ops.factor(y, z$residuals): '-' not meaningful for factors
linearni_model

##
## Call:
## lm(formula = Species ~ ., data = iris)
##
## Coefficients:
## (Intercept) Sepal.Length Sepal.Width Petal.Length Petal.Width
##          1.18650      -0.11191      -0.04008         0.22865         0.60925
```

Kot vidimo, nam je R sporočil opozorilo, da ima težave napovedovati vrednost *Species*, ker je tipa faktor. Poskušajmo zato raje najprej napovedati širino cvetnih listov (*Petal.Width*) in uporabiti linearni model kot regresijo.

Pri strojnem učenju moramo podatke najprej razdeliti na učno in testno množico, da lahko preverimo ali model dobro deluje. Razdelimo naše podatke na 105 učnih primerov in 45 testnih.

```
set.seed(1234)
sel <- sample(1:nrow(iris), 45, F)
train <- iris[-sel,]
test <- iris[sel,]
```

Zgradimo želeni linearni model:

```
linearni_model <- lm(Petal.Width ~ Petal.Length + Sepal.Width + Sepal.Length, train)
linearni_model
```

```
##
## Call:
## lm(formula = Petal.Width ~ Petal.Length + Sepal.Width + Sepal.Length,
##     data = train)
##
## Coefficients:
## (Intercept)  Petal.Length  Sepal.Width  Sepal.Length
##      -0.5506      0.4958      0.2025     -0.1252
```

Skoraj vsi paketi za strojno učenje imajo na voljo tudi funkcijo `predict` s katero lahko napovedujemo neznane vrednosti.

```
napovedi <- predict(linearni_model, test)
head(napovedi)
```

```
##      28      80     101     111     137     133
## 0.2504732 0.9971944 2.3032659 1.8117563 2.1251982 1.9911815
```

Za oceno napovednega modela bomo kar sami spisali nekaj osnovnih funkcij.

```
# srednja absolutna napaka
mae <- function(obs, pred){
  mean(abs(obs - pred))
}

# srednja kvadratna napaka
mse <- function(obs, pred){
  mean((obs - pred)^2)
}

# relativna srednja kvadratna napaka
rmse <- function(obs, pred, mean.val){
  sum((obs - pred)^2)/sum((obs - mean.val)^2)
}
```

Preverimo rezultate.

```
mae(test$Petal.Width, napovedi)
```

```
## [1] 0.1573341
```

```
mse(test$Petal.Width, napovedi)
```

```
## [1] 0.04717747
```

```
rmse(test$Petal.Width, napovedi, mean(train$Petal.Width))
```

```
## [1] 0.07522785
```

Poskušajmo še z metodo naključnega gozda.

```
#naključno drevo
library(randomForest)
```

```
## randomForest 4.6-14
```

```
## Type rfNews() to see new features/changes/bug fixes.
##
## Attaching package: 'randomForest'
## The following object is masked from 'package:ggplot2':
##
##     margin
#regresija
rf <- randomForest(Petal.Width ~ Petal.Length + Sepal.Width + Sepal.Length,
                   data = train)
napovedi <- predict(rf, test)
head(napovedi)
```

```
##          28          80          101          111          137          133
## 0.2493546 1.2410235 2.0660107 1.9139621 2.0589079 1.9217774
```

Primerjajmo rezultate:

```
mae(test$Petal.Width, napovedi)
```

```
## [1] 0.1650388
```

```
mse(test$Petal.Width, napovedi)
```

```
## [1] 0.04955582
```

```
rmse(test$Petal.Width, napovedi, mean(train$Petal.Width))
```

```
## [1] 0.0790203
```

Metoda naključnega gozda se lahko prilagodi tudi za iskanje faktorjev (klasifikacija).

```
rf <- randomForest(Species ~ .,
                   data = train)
napovedi_r <- predict(rf, test, type = "class")
napovedi_v <- predict(rf, test, type = "prob")
head(napovedi_r) #napovedi razredov
```

```
##          28          80          101          111          137          133
##   setosa versicolor virginica virginica virginica virginica
## Levels: setosa versicolor virginica
```

```
head(napovedi_v) #verjetnosti napovedi
```

```
##      setosa versicolor virginica
## 28   1.000      0.000      0.000
## 80   0.000      0.998      0.002
## 101  0.000      0.018      0.982
## 111  0.000      0.038      0.962
## 137  0.002      0.012      0.986
## 133  0.000      0.002      0.998
```

Preverimo še odstotek pravilno napovedanih vrst.

```
sum(test$Species == napovedi_r) / length(test$Species)
```

```
## [1] 0.9777778
```

```
rbind(test$Species, napovedi_r)
```



```
##          28 80 101 111 137 133 144 132 98 103 90 70 79 116 14 126 62 4 143 40
##          1 2 3 3 3 3 3 3 2 3 2 2 2 3 1 3 2 1 3 1
## napovedi_r 1 2 3 3 3 3 3 3 2 3 2 2 2 3 1 3 2 1 3 1
##          93 122 5 66 135 47 131 123 84 48 108 3 87 41 115 100 72 32 42 43 2
##          2 3 1 2 3 1 3 3 2 1 3 1 2 1 3 2 2 1 1 1 1
## napovedi_r 2 3 1 2 3 1 3 3 3 1 3 1 2 1 3 2 2 1 1 1 1
##          138 54 49 102
##          3 2 1 3
## napovedi_r 3 2 1 3
```

V R-ju je še veliko paketov za delo z metodami strojnega učenja. Pogledate si lahko naprimer še **rpart**, **e1071**, **kkn**, **naiveBayes**, **nnet**, **coreLearn**.